

Ђорђе Бранковић

ХРОНИКА СЛОВЕНА ИЛИРИКА, ГОРЊЕ МЕЗИЈЕ И ДОЊЕ МЕЗИЈЕ

прометеј

САДРЖАЈ

УВОД (Др Јелка Ређеп)	5
ПРИСТУП	13
ХРОНИКА СЛОВЕНА ИЛИРИКА, ГОРЊЕ МЕЗИЈЕ И ДОЊЕ МЕЗИЈЕ	17
Број оних 20 синова Лескових:	28
На води Дњепру	29
12 архијерејских престола које је установио Свети Сава за ширење православне вере.	32
Овде спомињемо и рат са многим добротама светог Стефана Дежанског.	35
Овде се бележи о пропасти српских краљева.	39
Рат на Косову,	40
6901. Рат код Никопоља	41
Рат код Варне	44
Јованопољска кнежевина	48
Пошто краљ Матија беше шљивчина, овде подсећам на једну његову шалу.	49
Рат на Жебату	50
Путовање Њеног Величанства госпође у свети Јерусалим.	55
Кратки напис како је велики везир Кара Мустафа по наредби турског цара године од Христа 1683, децембра [месеца], дана 5. угушен у српском Београду.	58
Овде се љубљеном читаоцу описује велика покора коју су Турци одредили и држали 1686. године.	60
Овде се укратко бележи земље и неки велики градови који под којим зодијачким знаком стоје	62
Тумачење изгледа печата и знакова из прогностика.	63
ДОДАТАК	
Текстови блиски хроници Словена Илирика Горње Мезије и Доње Мезије ..	65
ИЗБОР МИШЉЕЊА И ОЦЕНА	
О Хроници Словена Илирика, Горње Мезије и Доње Мезије	72
АЗБУЧНИ ПРЕГЛЕД ИМЕНА И НАЗИВА	79

Ђорђе Бранковић

**ХРОНИКА
СЛОВЕНА ИЛИРИКА, ГОРЊЕ
МЕЗИЈЕ И ДОЊЕ МЕЗИЈЕ**

С румунског језика превео и издање приредио
Стеван Бугарски

Уводну студију написала
Јелка Ређеп

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад
1994

УВОД

Хроника Словена Илирика, Горње Мезије и Доње Мезије је кратка хроника коју је на румунском језику написао гроф Ђорђе Бранковић. Историчар и писац друге половине 17. и почетка 18. века, политичар и дипломата, полиглота и велики ерудита, несуђени деспот Илирика, гроф Ђорђе Бранковић је познат по свом волуминозном историографском спису у пет књига, по *Славено-српским хроникама* (2681). Закупљен идејом о стварању државе, овај даровити писац често је био нереалан у својим захтевима и контроверзан у поступцима. Био је честољубив, волео је богатство, титулу и славу, а последњих двадесетак година провео је у заточењу и сиромаштву, доказујући своју исправност и пишући *Хронике*. Генералисимус царске војске принц Лудвиг Баденски, по налогу цара Леополда I, ухапсио је 29. октобра 1689. године Бранковића у Кладову а потом га спровео у Беч. Од тога времена па до краја живота (1711) гроф Бранковић је био у заточењу, у Бечу до 1703. и у Хебу до 1711. У току тих година Ђорђе Бранковић је писао своје *Хронике*.

Настале на размеђи два века, 17. и 18, *Хронике* чине „знаменити прелаз од средњовековних схватања историје модерном“¹ Гроф Ђорђе Бранковић је подједнако био заинтересован за прои-

1) Никола Радојчић: *О Хроникама грофа Ђорђа Бранковића*, Прилог за књижевност, језик, историју и фолклор, 1926, VI, I, 6.

лост свих народа југоисточне Европе, те је и догађаје и личности из српске историје посматрао напоредо са збивањима из историје угарске, влашке, молдавске и пољске. *Хронике* би требало посматрати у контексту ширег интересовања читаве јужнословенске историографије, као и са помислима да је српска барокна историографија непрекидно била у служби будућности српског народа и настојањима да тај народ „одбрани од покушаја однарођавања у аустријској империји и млетачкој републици, и да му помогне да опстане под турском окупацијом“².

Опседнут идејом о свом деспотском пореклу од светородне лозе Бранковића, гроф Бранковић је настојао да то и докаже у *Хроникама*, али је својим делом остварио много више. Излажући српску историју од Неманића па до потоњих сремских Бранковића, он је доказао легитимитет српског народа, показујући да је то народ са богатом прошлошћу, народ који је имао своје краљеве и цареve, своју династију, своје светитеље и богато предање.

Између осамдесетих и деведесетих година 17. века, Ђорђе Бранковић је боравио у Букурешту и кретао се у кругу учених и важних личности, кнеза Шербана Кантакузина, столника Константина Кантакузина, Константина Бранкована. У жељи да докаже своје деспотско порекло, Бранковић је у Букурешту почео прикупљати грађу, те је проучавао старе текстове, летописе и родослове. Подстакнут људима око себе а заинтересован за прошлост своје породице али и свог народа, почео је и сам писати историју. Тако је између 1684. и 1688. настала кратка хроника на румунском језику. У Букурешту су му биле на расположењу две библиотеке, библиотека млађег Шербановог брата столника Константина Кантакузина и Константина Бранкована. Контакти са образованим људима такође су помогли Бранковићу да усмери

2) Милорад Павић: *Историја српске књижевности барокног доба (XVII-XVIII век)*, Београд, 1974, 334.

своја интересовања. Рођак кнеза Шербана, Константин Филитеску, одличан познавалац латинског и грчког језика, и сам је био писац хронике *Istoriile domnilor Țării - Românești*. Столник Константин Кантакузин написао је историју румунског народа *Istoria Țării Românești*. Јован Радонић³ је с разлогом претпостављао да су се Константин Кантакузин и Ђорђе Бранковић за слична питања служили скоро истим изворима.

Обе хронике Ђорђа Бранковића, и румунска и *Славено-српске*, имају исту структуру, исти хронолошки редослед и описују исте догађаје. *Хронике* су много обимније дело (1681 страна) од румунске (44 стране). У краткој румунској хроници Бранковић је дао само назнаке о неким догађајима или је преписао записе и летописне белешке о српској историји, и то оне које је поседовао. Своју хронику на румунском језику писао је по принципу средњовековних хроника.

Приређивач посебног издања Бранковићеве румунске хронике, Дамаскин Миок,⁴ у предговору, поводом структуре хронике, издваја три дела:

- I Историја Библије од Потопа до Вавилонске куле и промене језика
- II Историја Асирије, Персије, Грчке, Рима и Византије
- III Историја југоисточне Европе, са посебним освртом на Србе и Румуне, од њиховог порекла до 1686.

Бранковић појединим значајним поглављима даје и наслове, па се у III делу они односе на битке са Турцима. По Дамаскину Миоку, Ђорђе Бранковић у хроници посвећује 25% Србима и Ру-

3) Јован Радонић, *Проф Ђорђе Бранковић и његово време*, Београд, 1911, 624

4) Gheorge Brancovici, *Cronica Românească*, Editie critică de Damaschin Mioc și Marieta Adam-Chiper. Studiu introductiv de Damaschin Mioc. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987, 90.

мунима. Нажалост, аутограф ауторов није сачуван. Пронађено је до сада десет преписа из 18. века, а хроника је у Румунији штампана три пута. Ни у једном препису се не помиње име аутора, али су и румунски и српски историчари текст приписали Ђорђу Бранковићу. Поводом метода Ђорђа Бранковића и концепције румунске хронике, Дамаскин Миок каже да цела хроника има теолошку концепцију. Природне непогоде и ратови, по Бранковићу, божија су казна за људска недела. И као што грех доноси зло грешницима, тако и доброта, скромност и племенита осећања доносе људима добро и срећу.

Штампање Бранковићеве кратке хронике у Румунији 1893. и 1917. у часописима и 1987. као посебно издање показује да све до наших дана постоји интересовање за ово дело, пре свега због тога што се у њему говори и о румунској историји. Преводјење румунске Бранковићеве хронике на српски језик има још већи значај за нашу читалачку публику, али и за изучавање Бранковићевог приступа темама из прошлости. Приступајући овом деликатном и нимало једноставном послу, Стеван Бугарски је уложио пуно труда и знања да Бранковићево дело са румунског преведе на српски језик. „Књига ми је дошла у руке током израде Завичајне библиографије Срба у Румунији, па сам био побуђен да је унесем у шири оптицај српске културе, којој – по аутору и садржини – припада независно од чињенице да је – по језику и опет садржини – нераздвојни део румунске културе”, каже преводилац у свом *Приступу* на почетку књиге. Већ овом најавом свога преводилачког посла, Бугарски показује да на прави начин схвата историчара Ђорђа Бранковића, који је подједнако био заинтересован и за српску и за румунску историју, па стога и његово дело припада обема културама.

Књига Стевана Бугарског садржи следеће делове:

Приступ

Хронику Словена Илирика, Горње Мезије и Доње Мезије

Додатак
Наломене
Регистар

У *Приступу* преводилац сажето и веома информативно даје податке о времену настанка Бранковићевог дела, о рукописима односно преписима хронике, о штампању хронике у Румунији и о самом начину преводјења дела. Пишући о преводјењу, Стеван Бугарски каже да је дело преводио са румунског последњег, критичког издања, настојећи да погоди ауторов стил, да пренесе његову дугачку китњасту фразу, трудећи се да задржи обрнуту топику, као и техничке детаље (поделу на пасусе, ознаку броја листа рукописа, итд.). Имена и називи су посрбљени. У *Додатку*, Бугарски је одабрао неколико одломака из старих текстова, који су по садржају и изразу блиски тексту *Хронике*.

Гроф Ђорђе Бранковић је за писање свог обимног историографског дела на српскословенском језику користио врло велики број домаћих и страних извора,⁵ српске родослове и летописе, монаха Исаију, Григорија Цамблака, попа Дукљанина, Мавра Орбина, Антонија Бонфинија, Николу Иштванфија, Мартина Кромера, Луцијуса, византијске историчаре, Ханкеову *Хрестоматију*, Карион-Меланхтонову хронику, влашку хронику и друге. Анализа Бранковићевих *Хроника* и поређење са другим делима, показује да је писане изворе неједнако користио, дословно преписивао, ексерпирео податке, мењао, кориговао, комбиновао чињенице, али је увек све подвргавао сопственој визији прошлости и својој концепцији.⁶ Објављивање Бранковићеве кратке хронике, и то још у преводу са румунског на српски језик, омогућава поређење његове две хронике и детаљну анализу описаних догађаја и личности.

5) Јелка Ређеп, *Гроф Ђорђе Бранковић и усмено предање*, Нови Сад, 1991, стр. 9 и даље.

6) Исто, 239.

Истовремено, може се пратити Бранковићево познавање и коришћење извора.

Упоређујући тако опис Маричке битке у обе хронике⁷, уочили смо да се у румунској хроници о томе налази само препис монаха Исаије, док је у *Хроникама* Исаијин запис уклопио у много дужу причу, преузету из Орбиниовог *Краљевства Словена*. Причајући о Стефану Лазаревићу, на пример, Ђорђе Бранковић преноси само неколико летописних бележака а једини дужи текст је прича о Стефановој милостињи и сусрету са једним сиромасом. Та прича се налази у *Житију деспота Стефана Лазаревића* од Константина Филозофа (1433–1439), али се на основу румунске хронике не види да је Бранковић знао *Житије* у целини, већ је вероватније да је поменуту причу преузео из неког другог рукописа или зборника преписаних текстова. О Стефану Лазаревићу, гроф Ђорђе Бранковић у краткој хроници говори фрагментарно, грешећи у хронологији најчешће и са недовољним познавањем деспотове личности. У *Хроникама*, међутим, пише опширније, целиовитије и са бољим познавањем српске историје а ослања се на Мавра Орбина и Антонија Бонфинија.⁸ Наведени примери показују да је Бранковићево познавање српске историје, у време када пише румунску хронику, скромно, непотпуно и недовољно, а да се тек у Бечу, када почиње писати *Хронике* почео ослањати на Орбина и Бонфинија као на главне изворе. Нема сумње да се Ђорђе Бранковић постепено и кроз дуги низ година, упознавао са прошлошћу свога али и прошлошћу других народа. Поређење његова два дела важна су за сагледавање односа према изворима, за његово познавање и коришћење појединих дела. Управо због тога што су у обе хронике описани исти догађаји, може се видети и пратити Бран-

7) Јелка Ређеп, *Прилог проучавању дела Бранковићевих Хроника, Књижевна историја*, XXIV, 1992, 86, 127–132.

8) Јелка Ређеп, *Гроф Ђорђе Бранковић о деспоту Стефану Лазаревићу, рукопис је у штампи*.

ковићев укус, интересовање и знање историје, најпре између осамдесетих и деведесетих година а потом у време писања *Хроника*. Време проведено у Букурешту означава период у коме Бранковић сакупља грађу и, пишући кратку хронику, прави нацрт за своје обимно дело. Хронику на румунском језику пише на основу грађе коју поседује у Букурешту. У Бечу и Хебу он ће располагати већим бројем и домаћих и страних дела и на њих ће се и ослањати при састављању *Хроника*. И стога је изучавање кратке хронике и поређење са каснијим историографским списом, важно за проучавање генезе Бранковићевих *Хроника*.

Имајући све то у виду, напор Стевана Бугарског да преведе Бранковићеву кратку хронику на српски језик је вишеструко значајан. Ово Бранковићево кратко али важно дело први пут се преводи и објављује, па се тако употпуњава наше знање о овом писцу и историчару. Истовремено, пред нама је и дело које припада и српској и румунској културној историји, што упућује на неопходност напоредних изучавања прошлости оних народа који су живели на истом или блиском простору. Стога је и књига Стевана Бугарског драгоцен и представља важан датум у изучавању наше културне баштине.

Јелка Пеђен

ПРИСТУП

Хронику Словена Иллика, Горње и Доње Мезије на румунском језику написао је гроф Ђорђе Бранковић (1645–1711) за време свог бављења у Мунтенији, при двору владара Шербана Кантакузина, негде између 1684. и 1688. године.

Рукопис од тридесетак листова садржи укратко библијску историју од Потопа до Вавилонске куле, податке о великим старим царевинама и догађаје из историје југоистока Европе са посебним нагласком на Србе и Румуне.

Ауторов аутограф није сачуван, али је до сада пронађено 10 преписа, из XVIII века. Ни у једном се не помиње аутор, али су и румунски и српски историчари још на размеђи XIX и XX века приписали текст грофу Ђорђу Бранковићу.

У Румунији *Хроника* је штампана трипут:

– Године 1893. у часопису „*Revista critică literară*”, I (1893), приредио Арон Денсушиану према једном од непотпуних преписа;

– Године 1917. у часопису „*Revista istorică*”, III (1917), приредио Николаје Јорга према старијем и најбољем рукопису;

* Податак према Уводној студији Давидована Миски из румунског издања *Хронике* 1987. године.

- Године 1987. као посебно издање, чији би библиографски опис могао гласити :

Gheorghe Brancovici. Cronica românească. Editie critică de Damaschin Mîoc și Marieta Adam-Chiper. Studiu introductiv de Damaschin Mîoc. - București. Editura Academiei Republicii Socialiste România. <I. [înțelegerea] P. [oligrafică] Informația>. 1987. Стр. 90 са 2 слике + [3]. В. 8^о.

Academia de științe sociale și politice a Republicii Socialiste România. Institutul de istorie „N. Iorga”. Cronicile medievale ale României. XI.

[Наслов изнад текста]: Cronica slovenilor Iliricului, Myši cei din Sus și cei din Jos Myši.

Redactor: Georgeta Pop

Studiu introductiv (5-34 стр.)

Bibliografie selectivă (34-35 стр.)

Indice (85-[91] стр.)

Броширано

Рукопис штампан 1917. узет је као основни и упоређен је са осам других рукописа-претиса.

Књига ми је дошла у руке током израде Завичајне библиографије Срба из Румуније, па сам био побуђен да је унесем у шири оптицај српске културе, којој - по аутору и садржини - припада, независно од чињенице да је - по језику и опет садржини - нераздвојни део румунске културе.

Преводио сам колико сам могао верно са румунског последњег, критичког издања, трудећи се да погодим ауторов стил, да пренесем његову дугачку китњасту фразу, да задржим обрнуту топику, као и техничке детаље (поделу на пасусе, ознаку броја листа рукописа, по страни текста при чему слово П уз бројску означава полеђину а знак // прелом листа) и тако српском читаоцу дочарам и спис и његово веома вредносно издање. Само на неколико места сматрао сам упутним да текст појасним додавањем

* Према методологији коју је прихватила Народна библиотека Србије за израду српске ретроспективне библиографије.

покоје речи, коју сам увек одвајао правим заградама []. Угласе заграде < > преузете су из оригиналног издања и обележавају речи које су у рукопису написане по страни текста.

Имена и називи посрбљени су како се налазе у српским енциклопедијама и стручним књигама.

У *Додатку* је одабрано неколико одломака из старих текстова, који су било по садржају било по изразу блиски тексту *Хронике* и мишљења односно оцена о *Хроници*.

Дописао сам неколико напомена као своја запажања, да би послужила савременом српском читаоцу који није вичан старим текстовима и нису му доступне књиге на румунском језику. За стручњаке, пак, моје напомене су непотребне и сувишне.

Исто бих додао за изворне облике и нека објашњења која сам унео уз одреднице у азбучном регистру.

При изради ове књиге драгоцену ми је била помоћ уважене госпође др Олге Зиројевић из Београда у тумачењу неких турских израза и сарадња бројних пријатеља, а особито моје кћери Сиде Бугарски. Пријатна ми је дужност да им изразим срдечну благодарност.

Посебно истичем да је представник издавача, господин Зоран Колунџија, начелно прихватио мој предлог за штампање ове књиге, чак и пре но што је видео рукопис, и тиме показао свој осећај за српску културу, а мени великодушно указао поверење, на чему му и овде топло благодарим, са искреном надом да ће књига не само попунити белу тачку старе српске духовности него и истаћи удео Срба са данашње територије Румуније у матичној и завичајној култури, које су њиховим подвигом међусобно повезане и зближене.

У Темишвару о Духовима 1993.

Стеван Бугарски

СЛОВЕНА ИЛИРИКА, ГОРЊЕ МЕЗИЈЕ И ДОЊЕ МЕЗИЈЕ

Који су се зачели 2772 године по стварању света¹, пошто преби Ноје годину дана у лађи за време потопа и изиђе из ње; тада је Бог допустио Ноју да једе меса, јер раније беше укинута једење меса <Постање, глава 9, стих 3>, а задржао га је од једења крви.

Исти Словени беху један од 72 језика који делаху на стол-потворенију, то јест на зидању стуба [Постање, 11, 1-8] од трећег Нојевог сина, именом Јафета.

Распространио се, дакле, по благослову оца свога, који му овако рече: „Господ Бог да рашири Јафета и дом синова његових”. У наследство његовог дела притала је Европа.

Име жене његове беше Фуида и имађаху 8 синова, од којих је настало 8 родова. Ти родови имађаху 15 рођених народа.

Синови Јафетови били су ови <Постање, глава 10, стих 2> // : 1. Гамер; 2. Магор; 3. Мадај; 4. Јаван; 5. Елиса³; 6. Товел; 49П 7. Месех; 8. Тирас.

1) Према прорачуну Православне цркве, од Стварања света до Христовог рођења узима се 5508 година.

2) Приближно извођење према Постању 9, 26. Као и у самом оригиналу, овде и даље наводи из Старог завета прате текст *Септуагинте*.

3) У тексту јеврејског хансина Елиса није убројан међу синове Јафетове, него се помињу само седморица, а у тексту *Септуагинте* наведен је и Елиса.

Ови, настанивши се поред морског језера у које улива вода Дона, које се латински зове Меотис, а словенски се назива Илмер, преплавили су сва поља Европе и многа поља Азије и уједно и читаво царство словенског Илирика.

Тирас је своје назвао Тиријанима, од којих је земља Тракије и друге.

Синови или унуци Јафетови, имајући те родове, који су од планине зване Тавор из Киликије, то јест из Мале Азије, према Аквилону, преко Северног океана захватили половину Мале Азије и целу Европу до Британског океана, то јест до предела Енглеске, велико мноштво господарстава, осим острва, 200 господарстава са језицима и са родовима или са оних 15 рођених народа. Остављамо да се овде наброје сви називи места и народа, јер је назив многих измењен или од месних владара или од истих места или због обичаја становника.

И тако спуштајући се Словени према западу и према северу, на обе стране, уз ток Дунава, Висле, Дњепра, Двине, Вараве, Варагије, Руса, по којој се води Словени прозваше и Русима, // и уз многе друге воде распространили су се на десној страни света; тако и на Волги, која иђаше на исток, у наследиству дела који је припао Симу⁴.

После тога, у дане цара Трајана, дошли су из Италије и Румуни⁵, који су се по граду Риму звали Румунима, јер онима што се беху први настанили у Риму беше име Румуни⁶. И населили су се Румуни међу Словене са Дунава, примивши на себе и пра-

4) Објаснио се, диске, Нојев благослов „Бог да рашири Јафета да живи у пашторима Сависима“ (Постало 9. 26).

5) Они су догађаји временски обрнути насупрот ауторској тврдњи. Словени су дошли у ове крајеве неколико векова после Трајановог прозора у Даноју.

6) Према садашњем стању историографије, румунски народ се образовао прожимањем Римљана који су дошли после Трајанових ратова 101–106. године са месним данцима становништвом.

вославно крштење⁷; тако и орла са светим крстом у кљуну по светом крштењу узеше, да буде знак њихове државе⁸, прераз-
зујући великог римског орла, да се зна да су Румуни дошли из
Рима са знаком царства.

А Словени, како су се који где населили, тако су се и проз-
вали, једни по великим личностима, други по водама, други по
честини шума и брегова, други по пољима, као што и данашњег
дана једнима кажу Пољаци, другима кажу Леси⁹, то јест шумљаци,
пољаци, другима иначе. Као што и Србима кажу Срби по краљу
Сервију Тулију, који је био шести краљ Римљана. На исти начин
и Панонце називају по Банону, првом владару Словена са Дунава,
из Паноније, које су Грци били назвали Пеонијанима, а пошто
их је Ђесар Август подвео из њиховог слободног живота под по-
слушност Римском царству, у време када је од Рођења Господа
нашега Христа било 9 година, после тога латински су их назвали
Панонцима. Такође и Лехе, Чехе називају по двојици браће, наиме
Леху и Чеху, који су најпре посели Пољску // и Чешку, а потичу
од Јавана, сина Јафетовог. Други су се иначе по целој Словенији¹⁰
прозвали како им се чинило, по њиховим насеобинама, и до сада
су тако остали.

Јафет значи: проширен и достојно прослављен; и по слави
Јафетовој први Словени, распространивши се по свету, по значењу

7) Румунски историчари доказују да је хришћанство дошло међу Румуне пре доласка
Словена, али прихватају да се призивање Румуна Источај а не Западај цркви, остварило
под утицајем Словена и словенског богослужбеног језика и писма (Prof. Dr. Mircea
Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, I, București, 1992, p. 192-194).

8) Грб Влашке, како га је нацртао Христофор Жефаровић (*Стоматолографија*, Бео. 1741,
д. 39п), заправо садржи орла са крстом у кљуну, не и грбам осталих румунских кнежевина
- Басарабије, Дакције, Молдавије и Трансилваније (д. Еп. 2п, 27п, 28п).

9) Аутор међује стари румунски назив за пољак - *leși* или *lezi* - за словенску називају
лес - шума. И ову, као и остале његове тврдње о називима народа, треба узети
обзиром.

10) Овде и даље, под *Словенијом* аутор има у виду старословенску државу *Словена*.

у свом језику најпре су се били назвали Славенима, па се понегде и дан-данас на то име одазивају. А пошто су се населили у словенски Илирик, прешавши у хришћанство и светим крштењем оправши се од својих пређашњих идолопоклонстава, ставили су и слово, *али* на место [слова] *аз* и тако се од Славена прозвали Словенима, пробразујући валлођење Речи, да би се посредством светог крштења удостојили бити синовима Божијим, поновним рађањем од Његове Светости, јер се „реч“ словенски каже *слово*, и Словени су се крстили у име те оваллођене Речи, по којој су „речи“ или *слову* узели Словени себи и назив, да их зову Словенима (Јован, гл. 1, стихови 1, 2, 3, 4 и 12, 13, зачало 1).

Дакле, пошто су Словени променили светску славу за Реч валлођења, то јест вечне славе, и учитељи свете Источне цркве, видећи да се у том словенском језику садрже многи родови и земље и знајући из тумачења светог Јована Златоустог и оно Нојево пророштво (*Постанье*, гл. 9, стих 26) којим је благословио сина свога Јафета рекавши: „Бог да рашири Јафета да живи у шаторима Симовим“, јер // знађаше Ноје да ће се од Симовог племена родити Христос Бог, па зато је рекао: „Благословен да је Господ Бог Симон“ (*Постанье*, гл. 9, стих 25), а Јафету је рекао да се рашири, јер знађаше Ноје да ће најбољи део народа изаћи из Јафета; а под станом у шаторима, у који је рекао да се настани Јафет, Ноје подразумева Закон вере, што је тако и било, да је Јафетов род, то јест Словени, ушао у Закон и јаче се у њему укрепио него синови Симови; јер прво су синови Симови били узели Закон од Бога, [али] – по казивању Божианственога Давида – „савез са Богом не сачуваше и не хтедоше ходити по његовом Закону“ (*Псалм* 77, стих 8, 10); тако, дакле, и свети оци, са надахнућем Духа Светог, ревнујући и са подизањем трудећи се у осталим делима светих сабора, сматрали су Божианственим и то, да се православне књиге, а особито оне што су [садржавале] у догматима свете Цркве, преведу са јеванског језика

на словенски језик, то јест да по Божијем промислу [буде] саздана књига на говору многих народа. И тај зavedени поредак, да не беше био са надахнућем Пресветога Духа, од толико векова не би могао остати до сада тако надалеко распрострањен по свету, као што и дан-данас видимо да се име великога Бога са широким блаженством слави на словенском језику.

3324 године до Аврама, пошто је Ноје имао четвртога сина, наиме Јоника, рођеног треће године после потопа, којега пророк Мојсије прећуткује, а други историчари // сви сведоче да је био 51^п муж врло изоштрен у својој високој мудрости и врло велики астроном, који је пре свих докучио ток небеских знакова и склоп звезда какви су, и са том вештином рано је предвидео и позвао искомски почетак, такође и пропаст четири царства и како ће најпре синови Хамови царевати у Асирији и после тога синови Симови у Персији и Грчкој, и најзад синови Јафетови у Европи. Који, пошто му отац (како пише Методије) не беше дао удела међу браћом, него дарове, он дакле, одмах брзо отиде у земљу именом Етан и тамо царствујући насели не мало народа, и то место се затим назвало Илиополис, то јест Град сунца, у који су отишли неки од синова Јафетових, мужеви одабрани и славни, и изградиле су град Јоник у и по његовом имену називали га Јоник.

Овај је, међу осталима, имао за ученика Неврода (ЦДневника, гл. I, стих 10) Дива, свога синовчића^п којега је и научио како би могао царствовати над синовима и родом Хамовим, и зато међу Невродовим, то јест асирским земљама и Јониковом свагда беше чврст мир. А Сим, син Нојев прворођени, по Христовом огранку глава је томе роду, потичући од Адама као II. Овај је

II) У оригиналу *synovci*. Пошто у руском језику овај реч означава разне сроднике по правци, а и по бојској линији, утврдио сам сродство између Јоника и Неврода, сина Хусова, сина Хамовог, према тексту *Синдроза* зајемљеном и тврђим хроничарима да је Јоник син Нојев.

друге године после потопа имао трећег сина именом Арфаксада [1] *Дневника*, гл. I, стих 17). И Јевреји тако сведоче да је Сим био Мелхиседек, који је први после потопа саздао град Салим; то је Јерусалим. И од Сима је потекло 27 родова. Поживео је Сим, син Нојев, 602 године и умро је. Одакле проистиче да Сим није био Мелхиседек, // само ћемо пратити Јевреје у броју година тога времена.

Августин вели у петнаестој књизи о Божијем граду¹². „По благословењу синова Нојевих до Аврама нема никаквог помена о каквим праведницима, нити мислим да је недостајало праведника, него, да су сви поменути, прича би била сувише дугачка и пре би представљала историчарско ревновање него ли пророчко промишљање.”

Арфаксад, син Симов, имао је сина свога Салина, за којег се вели да је и Каинан (*Лука* 3, стих 37), који се, силазећи по Христовој лози, броји или налази да је 13. колено. Веле да је овај саздао град Салим, назвавши га својим именом, и тај се град после тога најзад прозвао Јерусалимом. И после тога је живео 130 година и имао сина свога Евера. И по том Еверу називали су се Јевреји, којем је роду додељен јеврејски језик, којим у почетку говораше цео људски род, јер је на целом свету постојао само тај славни језик. Овај Евер (*1. Дневника*, гл. I, стих 19), пошто је проживео 134 године, имао је сина свога Фалека, у Христовој лози, који значи подељен, јер се у његово време збила подела језика.

Тако затим, по вештини наученој од Јоника, постао је најпре на земљи монарх Вавилонa син Хусов, унук Хамов, Неврод Див, силни и веома снажни ловац (*Постање*, гл. 10, стих 8). И назван је ловцем, зато што беше варалац душа и велики тиранин и

¹²) Блажени Августин, *De civitate Dei* [О Божијем граду], богословско-апологетски спис у 22 књиге.

гласялац рода људскога, и тако ловљаше људе и присиљаваше их да се моле ватри (како пише историчар Науклер). После тога, бојећи се да ће му Бог противостати с потопом, рекао је наро//ду: 52П „Дођите да направимо од цигле печене у ватри велик град и стуб којему врх да стигне до неба” [*Постање*, II, 3-4]; тај стуб су градили до 40 година и подигли га скоро до Месечева круга, а још га не беху направили савршеним.

Тај Неврод најпре је са оног стуба почео астролошко читање у звезде, и за тај поступак гордости њихових хвалисања, од гњева Божија бише сажежени сунчаном припеком и распршени са стуба вихором ветрова. Језик им бејаше свима исти и са истим значењем говораху (*Постање*, II, стих 1). И имађаху 72 руковаоца из исто толико родова, који се беху сакупили из целог света на тај посао. Видевши Бог њихов луди труд, променио је језике онима што још остадоше у животу [*Постање*, II, 6-7], оним 72 рода, само првобитни језик Евера, који говораше Адамовим језиком, оставио је непроменен, јер Евер са својим племеном није хтео да се придружи лудој намени Невродове заповести, и зато је у Еверовом дому остала латрија, то јест хвала и слава службе Божије.

Невродова монархија опстала је 1234 године; под том монархијом се подразумева и владавина Невродовог сина, на име Асура, по којем је прозвана Асирија, а по Есеруху, који први беше направио идоле, започета је друга монархија, царева Мидије и Персије, под којом се подразумева бити и Халдеја.

4456 [година] до Давида, пошто је Аврам родио Исака, а Исак Јакова; Јаков, кад беше од 87 година, родио је Левија и браћу његову, који бејаху 12 патријарха. И тако су се повлачили из рода у род до Аврама, који је родио Мојсија // пророка. И 53 кад је Мојсије био од 85 година, извео је јеврејски народ из Египта из ропства Фараонова. А после Мојсијеве смрти (*Бројев*, гл. 26,

стих 29), Исус Навин је ушао са Израиљем у земљу коју Бог беше обећао Авраму.

После тога је створена трећа монархија, Грка, под владавином Александра Македона, под којом се подразумева и Египат.

5500 [година] до Сласитеља нашег Христа. Пошто је Ровоам (3. *О царевима*, 12, стих 13, 14, 16), син Соломонов, угњетавао народ људски многим и тешким мукама, народ се скупа молио да му олакша тешкоћу, а Ровоам није хтео да слуша савет старца, него их је по савету лудих младића још јаче оптеретио тешким мукама. Дакле и народ му је одговорио: „Ни ти, дакле, од сада нећеш више владати над нама”¹³. И уместо њега изабрали су неког Соломоновог слугу, именом Јеровоама, да им буде цар.

А после Набукодоносора – Кир, Александар Македон, Птоломеј Филаделф, Птоломеј Филогатор, бројећи се заредом у царева, и Пријам из Троје, од којег се зачала четврта монархија, Рима, и до цара Сервија Тулија Римом су владали цареви. А пошто су цареви постали велики тирани, Римљани су се саветовали да више не буде царева, него да Римом владају ипати, то јест изабране главе. И први ипати су били Врут и Колатин, који су, смењујући се заредом, владали Римским царством до 465. године, шаљући између себе руковоаце кога хоћаху за ратне подухвате. Од којих 53^п је Помпеј, руковалац-ипат, водио многе ратове на мору и на // копну и многе земље заузео. А једном, приликом некога свога рата, освојио је биткама 1000 тврђава, од којих 540 беху велики изабрани градови; и још беше узео осам стотина великих лађа. Тај Помпеј је просекао и Византији јаз, тако да је Црно море ушло у Бело море¹⁴, и веле да су Молдавија, Мунтенија и Ерделј остале на сувом.

13) Речи под наводницима нису навод из *Светога писма*.

14) Аутор вероватно има у виду мореуз Боофор као везу између Црног мора и Мраморног мора; Бело море се налази на северозападу Русије и нема везу са Црним морем.

После тога Јулије Цезар, будући велики ипат Римљана и зауевши власт над светом, и будући по други пут први римски цар, прозвао се цезарем, јер су његовој матери, већ мртвој, распорили утробу и тако њега живог извукли. И по том чувеном и блаженом Јулију називају се римски цареви на латинском цезари, а на румунском то значи распорен.

За Јулијем Цезарем био је цар Август Цезар, у чије се дане родио наш Господ Христос Исус.

5851. Константин Велики, први хришћански цар, пошто је дотукао 4 тиранина – Диоклетијана, Максимијана, Максенција и Максима – заузео је Западно царство, преко којег владаше Италијом, Шпанијом, Африком, Галијом, Немачком, Британијом. После тога, удруживши се у савез, склопио је везу мира са Ликинијем, царем словенског Илирика, који владаше обема Мезијама, Тракијом и Истоком, којем беше дао и сестру своју, именом Констанцију, да му буде брачна жена. После тога, Константин нарушивши мир са Ликинијем, због његове тираније коју спровођаше над хришћанима, убио га је у Грчкој. И тако је поставио друге цареve: свога сина Константина и нећака // свога Ликинија Млађег, сина сестре 54 своје, којега Срби или Мези називаху Бело Урош, од којег потичу Словени и Срби Илирика, јер претендују на ауторитет и имају царско самодржавље. Због тога се у време њихове владавине називаху великим деспотима и царевима, што се на латинском и на другим језицима каже краљ, а пошто на јелинском и словенском не постоји та реч и тај назив, православни цареви су владаре словенског Илирика – Далматинце, Бошњаке, Хрвате, Србе и Бугаре и друге – уместо да их зову краљевима назвали јелински, да се зову деспотима, а словенски им казиваху цари самодржавнији, то јест цареви који самовладаоци. Узевши отуда и Московни тај пример и тај обичај, вољом православних царева и дан-данас се владари Москова називају самодржавним царевима.

У то време велики Константин је преместио престо царства из Рима у Византију и саздавши велики град назвао га је по свом имену грчки Константинополис, а румунски, по словенском, значи Цариград, то јест царска тврђава. Најпре је почео установљавати да знак царства буде двоглави орао, праобразујући Источну цркву и Царство заједно са западнима, на истом месту, под једним жезлом, као што се виде 2 главе на једном орловом телу. Затим због два разлога, то јест за утврђивање празника Ускрса и за сузбијање Аријевих јереси, одржао је и први сабор // у Nikeји, 54П када је било од Вазнесења Христа, превечнога Бога нашега, 318 година. И због разлога година од Вазнесења Спаситеља нашег Христа, на рад тога светог сабора било је сабрано заједно у Nikeји 318 отаца, великих учитеља преосвећене свете богословије.

6076. Велики Јустинијан, православни цар, у време кад је одржан пети свети сабор против јеретика Оригена, установивши многа добра устројства нашег православља, саздао је и Свету Софију, велику цркву у Цариграду.

У то време дигли су се и Словени из околине језера Илмера и отишли су са истока према западу и населили се у земљама Илирика и по другим местима.

6197. У дане цара Костандина, сина Ираклијевог, бејаше неки врло богат човек у Цариграду, па разболевши се, поделио је сиромасима 30 литри¹⁵ злата и зато му је Бог дао здравља. После тога буде рањен од завишћу ђаволовом и зажали за златом које беше поделио сиромасима. А неки његов пријатељ, богат врло, укори га за то, а он се разгневи на њега. Тај његов пријатељ је рекао: „Не растужуј се, пријатељу, због тога; ја ћу ти вратити твоје злато, само да идемо у цркву, па да кажеш испред Христове

15) У оригиналу: литра, што као старинска мера за тежину износи 0.25 или чак и 0.32 кг.

иконе овако: 'Ја своје узимам, а милостиња коју сам био поделио да буде овога, а не моја.' Чувши то, он се обрадовао, и отишли су обојица у цркву, и узео је злато од свога пријатеља пред Христовом иконом и рекао како му је оставио пријатељ да рекне. А кад хоћаше да // изађе са златом из цркве, паде и умре, и 55 сви су се уплашили веома јако. И остали мољаху власника злата да га узме натраг, а он рече: „Божије је, не моје, и записано је на небу“. А један од оних што беху тамо рече: „Гледајте, браћо, шта је са страхом и без кајања обећано Богу да дамо, да и ми исту казну не претрпимо“. И тако су клерици заповедили да се раздели злато сиромасима.

6201. Мухамед, лажни пророк, почео је обманјивати свет; преваривши Турке као народ слабији и глупљи од других народа, они су поверовали његовим речима и поучио их је муџи Пакла.

6311. Карло Велики, цар Римљана, по смрти Атиле многе ратове бијући, послао је велику војску и у Панонију Словена, да би је, пошто је заузму, и утврдили, да је више не газе Маџари, које је и сабио у планине Чука (што се и дан-данас види. Јер се неки од страха ни у планинама Чука нису усудили да остану, него су прешли преко планина и у Молдавију и населили се у Тротушу, у Роману, у Бакауу и по другим местима; преплавили су Молдавију). И пошто не стојаху, у борби, него бежаху, назвали су их Немци да им се каже Секуји, која се реч маџарски каже Sekelek, а румунски значи бегунци.

У то време још постојаше остатак Словена у Панонији. Ово су били народи тога краја: Словени, Јаси, Румуни, Гети, Остроготи, Грци, Срби, Бугари, који потчинивши се под власт великога Карла цара, остадоше тја до данашњег дана становници у Ма//џарској 5511 и под Ердељском влашћу. Онда је послао велики Карло и немачку

колонију из Саксоније у Ердељ. Они су саздали 7 градова, и по тим градовима Ердељ се зове и Земља седам градова, а словенски му кажу Седмоградска земља. Градови су ови: Клуж, Бистрица, Сигишоара, Медијаш, Сибиу, Брашов и Сас-Себеш. Друге Немце је послао у Мађарску, који су саздали градове: Бају Маре, Капу, Елерјеш, Бартву, Себиу и Левчу.

Све су те саздали, да би из њих могли владати Ердељом и Мађарском, то јест словенском Панонијом.

У то време велики цар Карло послао је и у Илирик старом кнезу Вуку Бранковићу из Подгорице привилегију, то јест повељу снабдевену царском потврдом, да се и кнез назове Империји Принцес.

6348. Леско, владар Словена у Пољској, борећи се са Карлом, римљанским царем. Леско је био потучен и убијен од Карла. За Леском је остао као владар његов син Попела, који је био рођен од његове прве жене, а од наложница својих [Леско] беше имао 20 синова.

Број оних 20 синова Лескових:

1. Болеслав; 2. Казимир; 3. Владислав; 4. Ротислав; 5. Адон;
56П 6. Борвин; 7. Пребислав; 8. Премислав; // 9. Јакса; 10. Симан; 11. Семовит; 12. Семислав; 13. Богдан; 14. Спикигут; 15. Звигнет; 16. Сабеслав; 17. Висмер; 18. Спидимер; 19. Крецомир; 20. Вислав.

Леско, отац њихов, дао је тој 20[орици] синова сваком свој део, разделивши им многе градове са земљама уз море, то јест Ругију, Касубију, Померанију, Дитувунију, која је сада делом Алзас, Стар-Зелицију – сада се зове Бранденбург, Мјезибоже, које је сада Мајденбург, Лиму – сада јој кажу Лимбург, Буковјец, којем Немци кажу Лубек, Луков – сада му кажу Мекелбург и друге.

А сину своме Попели дао је целу власт над Пољском. Тај Попела, навикавши на своје изразе, често живљахе, и са овом заклетвом коју беше уобичајио да казује: „Макар ме појели мишеви!“ А за њим је завладао син његов, који је био назван, опет по имену оца свога, Попела Млађи. Овај по наговору жене своје отровао је оних 20 својих стричева, и бацивши лешеве њихове у неко велико језеро, из тих лешева су настали толики многи мишеви, да Попела није могао никуд утећи, док га нису појели мишеви заједно са женом и са два сина његова; како злослућаше отац његов Попела Старији, испунило се на сину његовом Попели Млађем.

6370. У време царева Михаила и Василија, Македонана, и у време патри/јарха Фотија, Рјурик је почео први да влада цар- 56
ством Московом и целом Русијом Словена, који се тада називаху Куманима. А за њим, управитељ над војскама, на име Олег, дигао се са сином Рјуриковим, званим Игором, и отишли су, те су узели тврђаву Смоленск од Пољака, оставивши у њој војводу са војскама. После тога отишао је Олег са кнезом Игором низ Дњепар до Кијева и тамо су убили Осколда и Дира, који беху од рода Кија, онога што беше саздао тврђаву Кијев. И тај Кије по свом имену је назвао Кијев. И у тој тврђави Олег је поставио великог кнеза Игора, а Олег, велики сердар, отишао је против народа са севера, и освојивши их, учинио их је обвезницима, да му плаћају намет. И тако је свршио Олег службу у којој га је оставио Рјурик по својој смрти, да брине о сину његовом, Игору. Тако будући, после тога је почело царство Московом да се шири.

На води Дњепру

Прагови којима козаци кажу прог или порох, колико их је и који се како зове бележи се извађено из Атласа географа Гу-

лијелма Блауа; уз ове, дакле, станују козаци којима кажу залоронки казаки:

1. Кодан праг или прог; 2. Булию праг; 3. Волезниј праг; 4. Звоњер праг; 5. Мјенаситици праг; 6. Суски праг; 7. Валконава
57 Завоја праг; 8. Волвиј праг; 9. Гавузасни праг. //

6375. Кирил филозоф са братом својим Методијем, пошто су начинили Словенима 38 слова, извели су и свете књиге са јелинског језика на словенски језик. И тако [су ишли] проповедајући веру Христову у Моравији и у целој Словенији дуж Дунава, у којој су се Словени и утемелили. Тада са језиком илирских Словена живљаху и Пољаци, Вандали, Бугари, Срби, Далматинци, Хрвати, Бошњаци, Чеси, Руси, Литванци, Московити и други народи који беху становници око њих. Тако пише и космограф Минстер у Историјама Пољске.

6381. Бугари, пошто су сви скупа примили свето и православно крштење, протерали су од себе римске попове и усталили се у грчком закону, и њима је врховни патријарх и дан-данас у Цариграду.

6507. Ото Трећи, цар Римљана, ишао је у Пољску у град Гнезну, да би походио мошти светог епископа пруског, именом Адалберта. Тада је Болеслав, владар Пољске, изашао у сусрет цару са многим и скупим даровима. А цар, видећи толику чест и велику човечност Болеслављеву, посаветовавши се са свим саветницима царским, и по савету који учинише, цар отиде са Болеславом у цркву и нареди архијерејима да га помажу на краљевство Пољске. И уздигавши га на краљевски престо, опростивши му све намете и кулуке које је по обичају требало да
57П испуни и да, крунисао га је и пода/рио му колџе којим Јевреји

беху проболи ребра Спаситеља нашега Христа, заједно са једним клином са крста Његове Светости, и дао му је и нећаку по сестри да му буде жена. И од тога Болеслава су почели бивати први крунисани краљеви у Пољској.

6625. Немања, син Хомилатов, унук цара словенског Илирика, наиме Бела Уроша, који је потекао од рода Ликинија, сина Констанције, сестре великога Константина, био је за време грчког цара именом Алексија Схимника, када је било од Рођења Христовог 1117 [година]. Тај Немања је био велики владар свих Словена Илирика и Срба Мезија, јер беше потицао од рођака Августа Цезара, за чије време се овалютио Господ наш Исус Христос. И крстио се у цркви светих апостола Петра и Павла у деловини својој, наиме Рашкој, када је био од 30 година. После тога је отишао у Свету Гору и подигао свету лавру Хиландар, манастир са храмом Пречисте Богородице, и друге многе манастире и свете цркве је саздао.

6651. Немања Хомилат, велики самодржац, оженивши се, узео је жену именом Ану, ћерку француског краља, који опет потицаше од рода великога Константина цара, и имао је 3 сина – Вукана, који је био самодржац Илирика, и других околних земаља, и Рашка¹⁶, који се по калуђерском имену звао Сава, и Стефана, првог крунисаног краља Срба.

6667. Рашко, то јест Свети Сава, будући жељан да види свега места, отишао је у Свету Гору и тамо, заволевши под/виг 58 и живот калуђерски, закалуђерио се, и дали су му калуђерско име Сава. Чувши за њега Његова Светост отац Мануил, патријарх цариградски, да има у себи многе врлине, произвео га је да буде

16) Највероватније преписивањем испачено од Рашко.

протос Свете Горе и велики архијереј Словена Илирика и Мезија, дајући му и патријаршку грамату да [оснива] црквене престоле и поставља у њима владике, духовне пастире. После тога свети архијереј Сава је рукополагао митрополите, архијереје и епископе по целом словенском Илирику и по српским и бугарским Мезијима.

12 архијерејских престола¹⁷ које је установио Свети Сава за ширење православне вере.

1. У Етолији и далматинском Захумљу.
2. У Диоклецијановом наслеђу.
3. У Дебру.
4. У Будиму.
5. У Ресави.
6. У Студеници.
7. У Призрену.
8. У Грачаници.
9. У Топлици.
10. У Браничеву.
11. У Моравици.
12. У српском Београду.

¹⁷ У ствари, Свети Сава је основао 8 нових епископија: Захумску (седалште у Столу), Зетску (на Превлаци), Дабарску (у Бани крај Прибоја), Будимљанску (у Вурђевим Стубовима), Хвостанску (у Малој Студеници), Топличку (код Курпумлије), Моравичку (у Армиљу) и Жичку (као своју архиепископију, у Жичи), поред већ постојећих – Рашке (у Расу) и Призренске (у Призрену) (Григорије Микић, *Преглед Историје Хришћанске цркве*, II, Српска црква, Сремски Карловци, 1936; стр. 26; Др Воко Слијепчевић, *Историја Српске православне цркве*, Прва књига, Од покрштавања Срба до краја XVIII века, Београд, 1991, стр. 91).

И тако Свети Сава, установљавајући црквена уређења, запроведио је да се света вера православна држи и чува тврдо и непоколебиво. Још је и оца свога, Немању, подстрекнуо посредством писма Своје Светости да се остави земаљскога царства и хитећи царству небеском да отиде Његовој Светости у Свету Гору. Дакле и Немања, оставивши самодрштво своје владавине, закалуђерио се // у своме манастиру, на име Студеници, и дали су му калуђерско 58П име Симеон, а његову госпођу, на име Ану, закалуђерили су у манастиру званом Девич. И тако је отишао свети Симеон са многим богатством у Свету Гору, к Светоме Сави, сину своме, да би задобио анђеоски живот.

6689. Немања, то јест Свети Симеон, пошто је био самодржац неке 42 године, у калуђерству се престабио с овога света, па посветивши се, и свето миро је потекло из њега.

6690. Стефан, син Немањин, први крунисани краљ Срба, преузевши владавину за оцем својим Немањом и оженивши се, узео је кћер грчкога цара, на име Алексија Дуке.

У то време Свети Сава, позвавши грчкога цара, дао је манастир Хиландар из Свете Горе са целом околином и са свим његовим селима да буде вавек [власништво] српских деспота. И тада је дао и назив владарима Србије да се зову деспотима, јер потишаху од рода царскога. И ради веће потврде још је Стефану послао и круну, коју одневши Свети Сава, са свим народом Срба и Словена Илирика уздигао је брата свога Стефана и крунисао га да буде краљ. И од тога Стефана потиче краљевство Србије.

Тако и краљ Стефан, хотећи да укаже част својој браћи, својом круном је крунисао двојицу своје браће, Вукана и Рашка, то јест Светога Саву, да и они буду деспоти.

После тога дали су грчки цареви и повеље деспотима за ствар манастира Хиландара, да други, сем њих, немају посла са тим манастиром и са читавим његовим опсегом. И тако // деспоти, опремивши тај манастир и многим марвом и прославили га великом чешћу.

6772. Православни цар Михаил Палеолог отео је Цариград од Франака, јер га Франци беху узели од Грка и држали 62 године. И од страха франачког Грци помињаху римског Папу на светом жртвенику. Тада су Грци уместо данка дали Млечанима мошти свете Петке, Параскеве, и друге драгоцености.

6779. Милутин, краљ Срба, пошто је обновио манастир Хиландар у Светој Гори, изградио је и болницу; и саградивши и многе друге манастире, потчинио их је светој лаври Хиландару. Тај Милутин се био прозвао Стефаном Урошем Другим. И по његовом светом упокојењу митрополит Силуан је однео мошти Његове Светости и положио их у цркви Софијске митрополије, где и до дан-данас почивају.

6800. Рим и остали делови запада одвојили су се од православног благочестија.

6808. Војвода Мунтеније Стефан Мајелат¹⁸ саградио је у то време фагарашку тврђаву.

6825. Милутинов син Стефан, краљ Срба, који се прозвао Дечанским и Урошем Трећим, пети краљ после светог Симеона. Кажу да је тог Стефана Уроша Трећег ослепио његов отац Ми-

18) Стефан Мајелат није био мунтениски, него ердељски војвода.

лутин због клеветања његове маћехе, која га беше кривица са завишћу, да му угаси живот; а њега је Бог са великом славом обдарио очним видом посредством великога чудотворца светог Николе. // И тако, по смрти свога оца удостојио се краљевске власти. После тога саздао је, манастир са храмом Вазнесења у Дечанима поред воде зване Бистрица, у којем је разним великим умећима саздао и врло дивну цркву од мрамора, радећи на њој 16 година, где и његове нетљене свете мошти почивају, после његовог преживљеног живота, који је провео царски и анђeosки. 59П

Још и то веле: да је војвода Неагоје Басараб по тој цркви из Дечана узео нацрт и тако саградио Арђешки манастир у Мунтенији.

6832. Велики вођ Скита изашао је од истока са Татарима, Бугарима и другим многим народима, хотећи да заузме посед илирских Словена. А пошто га је краљ Стефан Урош, потомак великог самодршца Немање, потукао и јако гонио, тај Скит се заједно са својима крстио, и назвали су га Михаил, и после тога он је био и краљ Бугара.

Овде спомињемо и рат са многим добротама светог Стефана Дечанског.

6836. Бугарски краљ Михаил, заузевши многа места у околини, дигао се да заузме и посед Срба, то јест светог краља Стефана званог Дечански. Свети Стефан је послао бугарском краљу [предлог] за мир, рекавши му овако: „Што се трудиш на погибель бугарског и српског народа? Задовољи се својим, не буди противан Богу, нити жели што је // Његова Светост даровала другима. 60 Ако си снажан, наоружај се против Варвара, а не против људи Божијих којима сам ја пастир; Његовом добротом процени колико ће се хришћанске крви пролити, и многи ће манастири остати

без синова ктитора и за све то ће тражити тебе на одговорност. Зато, дакле, остави се и врати се у своје, јер ко жели туђе, полако губи своје". Чувши то Михаил, урликнуо је као дивљак, говорећи да „ако ујутру не дође и не поклони се нашој непобедивој моћи, послаћу, те ће га довести везаног пред наше ноге и мучећи га предаћу га смрти". Чувши то Стефан, са блаженом надом уздишући Његова Светост, рече из дубине срца: „Господ ми помаже, нећу се побојати, шта ће ми човек учинити?" (*Псалм* 117, стих 6). И одмах диже војску и предаде је своме сину, а Његова Светост уђе у шатор и са сузама се мољаше Богу. И изишавши ујутру из шатора, лик Његове Светости се беше прославио од молитве, и рече лично своме сину: „Иди, сине, и Бог ће послати пред вас анђела Своје Светости, јер је писано: „Подсмевачима он се подсмева, а кроткима даје милост" (*Приче [Соломонове]*) гл. 3, стих 34). И када су се војске у борби судариле, победили су непријатеље на месту званом Велбужд, и ухвативши бугарског краља, убили су га. Што другима беше спремао, њему се збило! И тако Бугари, будући посрамљени веома и многи од њих изгинувши, поставили су Александра за краља, а Стефан, // вративши се, отишао је у свој манастир и обрадовао се украсу његове лепоте. И на месту шатора где се Његова Светост у рату беше молио, саздао је и други манастир и многе куће сиромасима за становање, одредивши и надзорнике при њима, да би болесни и сви убоги непрекидно имали негу. Такође и свети Стефан, мењајући ношњу, често под видом слуге одлежаше к сиромасима, делећи им новац, целујући им и тела мучена многим болестима; сузећи, многе им утешне речи говораше и блажаше их овом рећу, говорећи да ће се за привремено страдање на овом свету удостојити Бескрајнога царства. После тога је свети Стефан, по јутарњем славослављу, заспао мало у кревету. Тада му се по трећи пут јавио свети велики Никола и рекао му: „Спремај се сада, Стефане, на пут ка Господу, јер ти је скоро поћи". И пробудивши се свети Стефан иза сна,

са сузама је хвалио Бога, такође и весника светог Никољу; дајући много милостиње и делећи сиротињи, отишао је са овога света за научитиљем светим Николом к Богу.

6838. Када је од рођења Христова било 1330 година, мацарски краљ Карло са крсташком војском римског папе отишао је у Мунтенију против владара војводе Басараба и беше заузео Северин без икаквог повода. И пошто не имађаше никаквог посла с њим да му гази земљу, Бог је био на помоћ војводи Басарабу и потукао је краља Карла.

У то // време боравили су Татари у Ерделу две године; 61 после тога су их протерали из земље.

6848. Мноштво скакаваца је било у Мацарској током три године, и ти скакавци су направили велику штету.

6849. Душан Стефан, други син краља Стефана Дечанског, постао је самодржавни краљ и по краљевству се уздигао да буде цар Срба и Грка и других околних страна. За њега кажу да је убио једног грчког цара и свога оца, ставивши га у затвор у тврђави званој Звечан; после тога му је угасио живот отровом. И трудио се да у Призрену сазда манастир лепши но што је његов отац саздао у Дечанима.

6850. Мацарски краљ Лајота, [како пише и историчар Бонфини], позвао је у помоћ босанског краља, чију девојку беше узео краљ Лајота, те му беше брачна жена, јер босански краљ Стефан беше велик, силан и имађаше велику и пространу земљу, која се простираше до Македоније. И с њим тукући и протерујући

Татаре из хришћанских земаља, протерао је и Јевреје, остављајући добар пример и другим хришћанима, који – ако могу бити са хришћанима – да не живе са безбожницима и са Јеврејима, од чега нас и Бог кроз уста апостола задржава (*Јован*, гл. 1, стих 10-11).

У то време Румуни из Марамуреша су населили Молдавију, јер је беху опустошили Татари, и нико се не усуђивао да пребива у њој, док је нису населили марамурешки Румуни.

61^п 6855. Урош Четврти, син Душана Стефана, о/ног што беше послао свога оца, светог Стефана, у затвор у тврђави званој Звечан, када је Свети био удубљен у молитви Богу у свом манастиру; после тога Његов син Душан је послао [целате] к своме оцу, те су га и угушили. И тако је свога оца учинио светим мучеником, а себе оцетровачем. Зато је и његов живот био скраћен од Бога, и његовог сина Уроша Четвртог, по гневу Божијем, још без потомства, убили су краљ Вукашин и деспот Угљеша.

И у њихове дане Агарјани су почели да им газе земљу, и услед многих пљачки, сва места су почела пустети, и међу народом њиховог поседа почело је проливање крви, секући се међу собом, да би се и тиме испунио онај божански суд који вели да ће превечни Бог походити грехе отачке на синовима до трећег и до четвртога колена (*Излазак*, гл. 20, стих 5).

6860. Православни цар Јован Кантакузин, будући грчки цар, у време тог хришћанског цара, Осман Први, цар турски, залосеваши Анатолију у Азији и многе друге земље према истоку, заузео је затим и Брусу, и тамо је Осман умро. После тога Турци пређоше морем код Калипоља у Европу, и тако се турско безбоштво раширило по многим местима.

Овде се бележи о пропасти српских краљева.

6879. Будући Вукашин краљ Срба и његов брат Угљеша – деспот, тај деспот Угљеша, будући прилежан човек, подстакао је бра//та свога краља Вукашина и грчког цара Јована Палеолога 62 да пошаљу грчку војску с њима. И сабравши се заједно са Грцима, настао је велик број војника и отишли су у Македонију, да истерају Турке безбожнике. Али не могући нико да се успротиви Божјем гневу, због тога их не истераше, него они беше потучени, и тамо им кости остадоше. И после тога су се распространили Измаилћани по свој земљи хришћанској, као што се птице разлете по ваздуху. И све хришћане сабљом клаху, неке одвођаху у ропство, а друге грозном смрћу на ватри спаљиваху. А који још беху остали, од глади су пропали, јер је у то време била велика глад у целој земљи на све стране; таква је глад била, каква од почетка света неће бити била, нити ће до краја моћи бити, само Христос једини да буде милостив. Јер и који од глади не пропадоше, те су због гнева Божијег даноноћно јели вукови. Ох, авај, како је жалостан био тај приказ! Зато остаде земља пуста и од рода и од стоке, не беше више војводе, ни научитеља, ни наставника међу људима, ни спаситеља, ни откупитеља. И сви беху пуни страха агарјанског, и мушка срца достојних људи постадоше слабија него женска, јер у то време и родови српских деспота – чини ми се до 7. рода – доживеше свој крај. За//иста веле да тада 62П живи блажаху мртве, који раније помреше. Тада је и Једрене пало у руке Турцима.

После тога Бог се смиловао на њихове уздахе и сузе и уздигао је између Срба великог и благочестивог кнеза Лазара. Он је показао своју храброст и утешио је Србију.

6880. Словени и Срби Илирика уздигоше кнеза Лазара да буде деспот, и би велики самодржац.

6881. Кнез Лазар је отишао у Јерусалим и на Свету Гору.

6885. Велики самодржац кнез Лазар, оженивши се, узео је жену од рода великога самодршца Немање Хомилата, именом Милицу. Овај кнез Лазар је имао 2 сина – Стефана и Вука – и 5 кћери. Први син, Стефан, био је велики деспот Албаније, Босне, Мезија и Мађарске. Други син, Вук, скончао је без наследства, јер се није оженио. Прву кћер је дао кнезу Вуку Бранковићу, генералисимусу, војводи Илирика и Мезија. Другу је дао кнезу Балшу, војводи Албаније. Трећу је дао Шипману, краљу бугарском. Четврту је дао владару Неагоју, војводи Мунтеније. Пету је поробио турски цар.

6888. Калуђер Сибарије је први пронашао вештину пушака и топова.

6895. Турски цар Мурат је заузео тврђаву Ниш у Србији.

Рат на Косову //

6897. Турски цар Мурат пошао је с великом силом на великог деспота Лазара, и у време када је било да се сударе с војскама, обревши се у војсци деспота Лазара јунак именом Милош Кобилић, претворио се као да бега из деспотове војске к Турцима, а безбожни Агарјани, знајући отпре чувеност његовог јунаштва,

и видевши га, врло се обрадоваше и намах му начинише пута, те је отишао до Мурата. А храбри Милош, видевши цара Мурата, бацио се на њега са ножем и претварајући се да хоће да му се поклони, забо му је нож у срце. Остали безбожници, видевши то, окружили су га, и тако је јунак ставио свој живот на коцку за народ своје отаџбине. А деспот Лазар, наваливши на своје непријатеље, Бог милостиви му је дао победу, јер се устравише Турци и од смрти свога цара, видевши га како сконча.

6898. Кнез Вук Бранковић је имао 3 сина: првог, Ђурђа, који је био и деспот српских Мезија, другог, Гргура, трећег, Лазара.

6901. Рат код Никопоља

Краљ Сигисмунд, хотећи да се бори са турским царем Бајазидом и синавши под Велики Никопољ, прелестио се у хвали гордости (која је омрзнута пред Богом). Јер у време када је постројио војску да се судари с Турцима, и посматрајући мноштво своје војске, рекао је да – колико војске има – не само да би могао потући Турке, него, да се небо расцепи и падне, још би га могао придржати подметнувши колџа. А Турци, групишући чете своје војске у три ћошка и показавши најпре само један део окренут, краљ Сигисмунд је позвао на савет војсковође и // молио ^{63П} их да уступе место за борбу Маџарима, да први нападну. А Французи, који беху дошли у помоћ, још јаче мољаху да њима припадне првенство у рату. И у тој нејединствености, видећи Французи само прво окренуто крило Турака, Французи чак и у неред у – ударе на Турке. И тако су орно навалили, да су и непријатељи окренули леђа. Тада стигавши и други део окренуте турске војске, Французи су – по свом обичају – сјахали с коња и пешадијски напали Турке.

И када је битка била у пуном јеку са обе стране, [код] хришћанске војске, у њеном строју још не беху све чете добиле наређење за борбу. Видећи Маџари да коњи Француза, престрашени од борбе, беже натраг према краљевом табору, учинило им се да су Французи уништени непријатељском силом, па и они, окренувши леђа, почеше бежати. И би велико крвопролиће, будући неки исечени и други, многи, поробљени. Чак би и Сигисмунд, онај што мало пре не мараше за цепање неба, пао у руке непријатељима, да се није спасао у малом чамцу низ Дунав, страхујући и од своје војске, да не навали на њега, кад је тако лоше обавио посао. Краљ је побегао у Цариград и отуда у Родос, затим у Далмацију, па у Хрватску; и док је доспео у своју земљу, одошцео је до 18 месеци.

6903. Владар Мирчеа, војвода Мунтеније, потукао је цара Бајазиде код Ровина. Тада су погинули Марко Краљевић, Константин и Драгаш.

- 64 6905. Деспот Стефан, син кнеза Лазара, // оженивши се, узео је жену из Галатије, госпођу, ћерку цара Кантакузина. У то време деспот је потукао турског цара Мусу код Пријепља. Овај деспот Стефан, поред многих добрих дела која чиниаше, имађаше и овакав обичај: да ноћу иде улицама града, делећи сиромасима одело и златнике. И видевши неког сиромаха где више пута излази пред њега и узима милостињу од деспота, па опет долази те иште, деспот му је опет дао и рекао му овако: „Узми, разбојниче и грамзивче!“ А убоги сиромас му одговори: „Нисам ја, него си ти разбојник и грамзивач са својим овдашњим царством, и вечно царство крадеш грамзивом пљачком!“ Чувши то деспот, са сузама се и са плачем вратио у свој двор и оном сиромасу је послао да га обдаре толико, да задовољи животне потребе без прошења. И још

је издашније и са више милости почео да се боље стара о сиромасима, да их спасе њихове немаштине.

6907. Турци су заузели Видин и Никопол, пошто су Бошњаци потукли Махмуд-пашу, који је пошао да заузме Босну; и тај Махмуд је тамо и погинуо. У то време је изгорела и Раваница, манастир кнеза Лазара.

6914. Госпођа кнеза Лазара, Милица, преставила се с овога света.

6919. Стефан, син кнеза Лазара, будући деспот Мезија и велики самодржац Илирика, преселивши се с овога света без потомства, и будући још у животу, предао је деспотску власт деспоту Ђурђу, свом нећаку по сестри.

6928. Деспот Ђурађ, син Вука Бранковића, сматрајући да се са Турцима неће моћи борити // сâм, ујединио се са [другим] хришћанима. И за боље утврђење верног другарства поклонио је српски Београд Сигисмунду, краљу угарском и цару римском. И кад су се обојица сјединили, (како) лише историчар Бонфини), године од рођења Христовог 1420. и краљ Сигисмунд, признајући добру заслужност деспота Ђурђа, поклонио му је ове тврђаве у Мацарској: 1. Сланкамен; 2. Бечеј; 3. Келме; 4. Ширију; 5. Токај; 6. Мункач; 7. Талију; 8. Регец; а ове градове: 1. Сату Маре; 2. Бесермин; 3. Дебредин; 4. Тур; 5. Варшанд и друге многе поседе, а у Будиму – велике дворове, као оне у којима би и сâм краљ могао становати.

6936. Деспот Ђурађ, оженивши се, узео је за жену госпођу Ирину, сестру цара Палеолога, и имао је с њом 3 сина – Гргура,

Стефана, Лазара – и 2 кћери. Лазар је постао деспот Срба наместо свог оца; а једну од својих кћери дао је за жену Улриху, немачком грофу из Цеља.

6938. Турци су заузели Солун на Цветну недељу, и учинило се велико крвопролиће.

Рат код Варне

6948. Краљ Владислав и војвода Јанко, поништивши споразум о миру који беху учинили с Турцима, јер папа беше послао код краља Владислава неког кардинала именом Јулијана, који говораше да му није приличио склапати мир с Турцима без папиног знања, будући, дакле, подстакнут, краљ је отишао са својом војском код Варне и постројивши своје чете за борбу, сударио се с Турцима.

65 Хришћан//ска војска најпре је натерала безбожнике да окрену леђа. И почели су Турци бежати, и многе су оборили на земљу посечене. А цар Мурат, будући претрашен великим страхом, изашао је из борбе. И по његовим многим уздисајима, неки од његових војника донесе му барјак на којем је била Христова икона и над барјаком постављена и краљева књига о свези мира коју имађаше с њима. Веле да су га видели вичући овако: „Распети, Распети, видиш ли свој неверни народ, који није од мене изазван, нити му је дат повод против заклетве, па је огазио веру мира коју је са мном учинио“. И са тим речима обрнувши безбожник војску и ударивши на краљев табор, тако су их потукли Турци код Варне, да је и краљ заједно са кардиналом тамо пропао. И пошто су краљу одсекли главу, наболи су је на копље и тако показивали народима. А војвода Јанко, утекавши из рата, лутао по Мунтенији. Господин Дракул, Војвода Мунтеније, ухвативши га, ставио га је у затвор, јер многе пакости чиниаше Јанко православцима. Па ипак, не чинећи

му никакво зло, него обдаривши га с великом чешћу, пустио га је.

6949. У Европи су почели вешати лопове, јер раније беше уобичајено да се лопови кажњавају другим казнама.

6953. Господина Јанка, војводу ердељског (након што су Турци убили код Варне краља Владислава) изабрала је цела Маџарска на пољу званом Ракош да буде губернатор читавог Маџарског краљевства док не порасте // господин Владислав, син краља Алберта. 65^П

Тај војвода Јанко био је родом из Мунтеније, рођен од жене Гркиње; име оца му беше Бут. И пошто његов отац беше учинио много добра и велике услуге краљу Сигисмунду, [Сигисмунд] је довео оца војводе Јанка у Ердељ и поклонио му тврђаву Хунедоару, да је има у вечитој власти, по тој су тврђави Маџари назвали његовог сина да се зове Хуњади Јанош, који се својим достојним јунаштвом удостојио бити и војвода Ердеља.

Војвода Јанко, пошто му је дато губернаторство, водио је први рат у Мунтенији против владара војводе Дракула, којегу ухвативши заједно са његовим старијим сином, одсекао им је главе, а његовом млађем сину ископао је оба ока; и тако је поставио другог владара у земљи.

После тога, повративши се у Будим и поново се спремајући да се бије са царем Муратом, да [се] искупи [за] рат који беше изгубио код Варне са краљем Владиславом, и будући готов са својом војском, сишао је и прешао Дунав код Северина, одакле се хвалио да ће, пошто потуче цара Мурата и врати се, одсећи и главу деспоту Ђурђу, јер га деспот световаше да одгоди до

истека споразума о миру и да се, будући и зима близу, не оптерети без повода, да не би ишао као и на Варну. Али онај што спотиче горде хвалисавце, Бог, није му допустио да изврши своје хвалисање против деспота, и тако је Јанко био потучен од Турака, због хвалисања његове гордости.

66 6954. Владар Јанко, војвода Ердеља и губернатор Мађарског краљевства, пролазећи између Срба и хотећи да се бије с Турцима у Србији, због надмености своје охолости није, као другдаш, позвао српског деспота Ђурђа да буде с њим // у споразуму у војни. Па и свемогући Бог, видећи толико велику охолост Јанкову, тако га је потукао посред Турака, да је и војвода Јанко, оставши пешак и променивши ношњу, обукао чобанску кабаницу и тако једва утекао жив. То потврђује и космограф Минстер.

Међу деспотом Ђурђем и војводом Јанком био је још и овај разговор: што раније, потукавши обојица Турке и повративши Србију од Турака, (будући да им је споразум о савезу био такав, да један другом вечно буду на помоћи против непријатеља), војвода Јанко није вратио деспоту Ђурђу места и тврђаве које беше заузео од непријатеља, него је многе задржао за себе, а неке је поделио својим пријатељима, пребацујући му и овај разлог, говорећи да је деспот неверан, јер се не држи ни послушања Римској цркви, нити се држи следовања Мухамедовом закону, како о томе пише и летописац Науклер. Зато га је и деспот, када Јанко бежаше потучен од Турака, ухватио и ставио у затвор. Нити га је пустио, док није повратио сва места и тврђаве своје земље, и док му нису надокнадили сву штету коју му беше нанео Јанко. Тако пише Енеја Силвије о бекству војводе Јанка.

6960. Неки човек по именом Фаустије, први је, својом великом мудрошћу, пронашао пгампарију у Могунтију, у Немачкој.

6961. Турци су узели Цариград од хришћана месеца маја, дана 29. А да су становници града извадили своје [закопано] богатство из земље [и употребили га] на опште добро, та велика невоља се не би догодила.

6964. // Разболевши се у српском Београду, војвода Јанко^{66П} се преставио с овог света у Земуну, када је било од Рођења Христова 1456 [години], и однели су га, те га сахранили у ердељском Београду.

6966. Хуњади Ласло и његов брат Матија, пошто беху убили Улриха, грофа целског и губернатора Аустрије, дакле та два сина војводе Јанка била су затворена у Будиму због свога дела. Ласлу су након 3 дана одсекли главу, када беше од 24. године, а Матију су одвели у Беч. После су га Маџари откупили од Подиебрада, губернатора Чешке, за 50.000 црвених златника и произвели га за маџарског краља.

6969. Деспот Лазар, син деспота Ђурђа, владајући у то време, није оставио за собом сина, него само једну кћер, коју је дао за жену босанском краљу. И по смрти свога таста, деспота Лазара, заузео је краљ Стефан, по праву своје жене, и српско деспоство. И имао је са ћерком деспота Лазара сина, наиме деспота Јована.

6970. Турски цар је отишао у Мунтенију да потуче војводу Влада, па није могао ништа да учини.

6972. Унуцима деспота Ђурђа, који су били од његовог сина Стефана, наиме Ђорђу и Јовану, тима је маџарски краљ Матија

допустио да могу држати у свом власништву Срем са Словенском државом. И по мало времена Ђорђе је оставио славу овога света и, без знања своје мајке Ангелине и свога брата деспота Јована, примио је свети анђеоски лик усамљеничког живота у граду Купинику, назвавши се калуђерски // Максим, у цркви светог апостола и еванђелиста Луке, где је почивало и тело његовога оца, којег беше ослепио турски цар Мурат.

6973. У Босни тврђава звана Јајце и друге тврђаве одвојиле су се од Турака. И те године је отишао турски цар да бије тврђаву Јајце и није могао ништа да учини.

Јованопољска кнежевина

6975. Деспот Јован, узимајући пример од свога, деда, деспота Ђурђа, који је саградио тврђаву Смедерево, и сâм је од Ширије направио тврђаву Инеу, и ту тврђаву је назвао по свом имену и по називу места. То место је било колико захвата Србија и с ове стране Дунава и граничи се с планинама Мунтеније и с планинама Ердеља и преко Тисе до воде Драве до око планина Пољске. То равно и пространо место, где има Срба поред Дунава [и] око Темишвара, још и од старијих времена звало се словенски Јованополъ, и из тих разлога стацио је деспот и тврђави Инеу назив да је зову Јованополъ; а по мађарском говору у садашње време зову је Инеу. И пошто су Маџари заузели то место; укрепили су темишварску тврђаву, па искоренивши се српско деспотство, Маџари су учинили да то место буде бановина. И столујући кнез Павле Бранковић, братић деспота Јована, у Темишвару, дата му је и власт над тим местом, и њега су тада називали Кнез Павле,

бан Темишвара и свих Срба са Дунава, око Темишвара [и] на водама именом Мориш и Тиса.

6976. Краљ Матија, син војводе Јан//ка, ишао је са деспотом 67^П Јованом на Немце, против цара Фридриха, и заузели су многе тврђаве у Стирији, Аустрији и Каринтији; неке су до земље разрушили, друге су нагнали да се покоре, као немачки Унхел и Беч, који раније никада није доживео топовско разарање.

Пошто краљ Матија беше шаливчина, овде подсећам на једну његову шалу.

Једном је краљ Матија изашао са властелом у поље у шетњу, па видећи неког човека да иде у Будим, отишао је сам код њега и рекао му:

- Камо идеш, брате? Човек му је одговорио:
- У Будим. И опет му је још рекао:
- Камо носиш гуску? На то питање човек му је одговорио:
- Архимандрит сежжксардски се оженио // и узео је твоју 51^П нану, курву, и ето тамо носим гуску. Иако човек не ношаше гуску, него само беше оседео. Чувши то краљ, опет му је рекао:
- Старе керове као ти код нас сеју по њивама. На то му је човек одговорио:

– И код нас су сејали, али их није више никло, до једино твој баба, керов стари. Краљ, чувши и то, са великом је радошћу отишао код властеле и рекао им како је ишао са тим сиромасом. И по шетњи вратили су се у Будим, и краљ се није могао смирити

док није нашао на пијаци оног сиромаха с којим беше говорио путем. И ставивши руку на сали кобиле на којој сеђаше човек, рекао му је овако:

52 – Брате, пошто продајеш лакат ове шарене чоје? Човек, // чим је чуо питање, намах се окренуо уназад и, подиравши руком кобилин реп, одговорио је краљу:

– Брате, уђи у дућан, па ћу се нагодити с тобом. Чувши краљ и тај одговор, одвео је човека у тврђаву и подарио му гра-мату (то јест племство), још га је и обдарио. Матија има много оваквих шала, сада нећу више писати.

6977. Деспот Јован, владајући над Сремом и Словенском земљом, пошто је са краљем Матијом био победник у неколико ратова, преселио се с овога света. А његов брат Максим, то јест по мирском имену Ворђе, будући и митрополит у тим областима, и не могући да живи у Срему без свога брата деспота Јована, јер краљ беше дао Срем свом рођаку, да га поседује и да влада над њим, дакле митрополит Максим је отишао са својом мајком Ангелином у Мунтенију код владара земље именом војводе Радула Доброг, камо је однео са собом и два ковчега, са телом свога оца Стефана и свога брата деспота Јована.

Рат на Жебату

6978. Јованпољски бан Павле Бранковић отишао је из Темишвара у помоћ ердељском принцу Стефану Баторију, кад [овај] бејаше у ратној бици с Турцима на Жебатском пољу више града Орашгије. И Турци га беху толико притисли, секући му војску,

да и принц Батори лежаше на земљи рањен међу телима посечених.
 (Тамо се и до данашњег дана види торањ, начињен од камених
 зидина да буде знак где погибе принц). У то време, стигавши и
 кнез // Павле са својом војском из Темишвара и ненадао ударивши 68
 на Турке с леђа, када Турци сматраху да су завршили дело своје
 победе, тако их је кнез исекао, да је 30.000 Турака пало исечено,
 а хришћана је пало 8.000. И пошто је завршио ратну битку, кнез
 Бранковић, тражећи принца Баторија међу телима посечених, ви-
 каше говорећи: „Узвишени принче, ја сам Павле, ортак јунаштва
 твога величанства! Ако си жив, одговори ми, да ти и помогнем
 чиме будем могао, јер победа је нама дата од Бога.“ А принц,
 чувши те речи, будући обливан крвљу рања и лежећи на земљи
 међу посеченим телима, једва смогаде подићи главу, одговарајући
 да је жив. Тада видевши га кнез и притрчавши му, подиже га
 и опра га и негова га како ваљаше. И од велике своје радости,
 што затече принца живог, пошто је на далеко гонио Турке секући
 их, враћајући се и спустивши се вече, није могао стићи где беше
 утаборен принц, него је остао за ноћ међу посеченим телима. И
 наставши велико веселје, многе су столове поставили преко мртвих
 телеса, немајући друго место да одвоје. И тако, по његовом многим
 веселју, заједно и са свим његовим јунацима, пошто су се загрејали
 и од винског веселја, скачући сви, много врста кола играху, ве-
 селећи се током целе ноћи. И међу њиховим играма био је при-
 моран и кнез да покаже своју игру. Он, дакле, скочивши на игру,
 узео је у зубе тело једног Турчина без икакве помоћи својих
 руку, другог је [узео] под једну пазуху и другог под друго пазуху,
 и са та три леша // играше у колу око принца Стефана Баторија. 68П
 То видевши остали војници, од доброга мишљења више се чуђаху
 кнежевој врлини и игри, него што би се смејали; још веће чуђење
 је било како је кнез постао други Херкул, како о томе сведоче
 не само словенски летописи, него и Бонфини.

6980. Владар Радул Добри војвода Мунтеније, престабио се с овога света.

Исте године је турски цар послао своју силу да бије господина Штефана, доброг војводу Молдавије, а господин војвода Штефан му је исекао целу војску; само које беше поробио, ти су остали живи.

6982. Хадум папа је ишао да пороби Мунтенију и тамо је пропао са свом својом војском.

6991. Газећи Молдавију, Турци су заузели Килију и Четатеа Алба, тврђаве војводе Штефана.

7004. Господин Влад, војвода Мунтеније, преселио се с овога света.

7011. Деспот Јован, праунук деспота Ђурђа, син босанског краља Стефана, пошто је владао 22 године, преселио се с овога света. И друге године, заузевши му земљу, Турци су по свим местима скупљали јаничаре, то јест данак у крви.

7017. После Ивана, великога кнеза Словена Московске земље, почео је владати његов син Василије Иванович, који беше рођен од мајке Гркиње, именом Софије, ћерке Томе Палеолога, пресветлога деспота морејског, то јест пелопонеског самодршца. И са великом силом проширивши победу, // узео је од литванског краља северни део и тврђаву Смоленск, која је била под влашћу Литваније током 100 година. И кроз многе ратове узео је и татарско царство, наиме Казан. И тако је велики кнез Василије проширио московску власт на многа места.

После тога Василије Иванович, видећи се снажан и срећан, почео је да се назива великим самодршцем и царем и саставио је титулу Московског царства, са којом почев од тада, па до сада, са тим именом и срећном титулом живе цареви Москова, којим се именом од Рјурика, што је био први самодржац 6370. [године], други нису звали.

У дане тога кнеза, великога Василија Ивановича, преселио се с овога света Стефан, војвода волошки, који је у својим ратовањима потаманио 150.000 Турака, а Татара велико, небројано мноштво је искоренио, а и мађарског краља Матију је протерао из крајева руске земље.

7022. Обе румунске државе су почеле давати харач турском цару Селиму.

7029. Пошто су Турци заузели српски Београд, и велики војвода Басараб Други преминуо је с овога света.

7037. Турски цар Сулејман ишао је да бије Беч и вратио се посрамљен, без икаквог успеха.

7049. По смрти краља Јована Сулејман је заузео Будим и мађарски Београд, у којем је уобичајено да буде престо мађарских краљева, а краљевом сину је дао Ердељ. И од тада је Ердељ остао под безбожницима. И због тога краљевског сина, пошто је владао Ердељом, Румуни су уобичајили да војводама Ердеља кажу // краљ.

69П

У то време Турци су камењем убили неког свог хоџу имама који у Цариграду проповедаше Христа и из њиховог Алкураана

доказиваше да је Мухамед лукаво и варалица; истому су Турци спалили тело огњем, а пепео тела су бацили у ветар.

7050. Сулејман је заузео Острогон, а многе друге тврђаве и градове у околини је разорио.

7061. Турци су заузели Темнишвар, Липову, Шолмош, Бечеј, Бечкерек, Надлак, Солнок и друге тврђаве и градове.

7062. Турци су заузели тврђаву Ђулу и друге тврђаве у околини.

7075. Турски цар Сулејман, отишавши под тврђаву Сигет и тукући је много дана, пошто је владао над турском царевном 47 година, умро је под тврђавом. И отишавши хришћански посланици к њему, хотећи да докажу и о његовој смрти, (јер Сулејман беше веома чувен у то време), а Турци са својим лукавством и мрвог га обукоше и удесише као да царски украшен седи у свом шатору. И тако су извели посланике на сусрет с њим, будући већ мртав, а преко ноћи су се Турци дигли и побегли изпод тврђаве.

7110. Господин Михај, војвода Мунтеније, пошто је био много ратова с Турцима и другим народима, потукао је и Андреја Баторија, ердељског принца, код Сибиуа и одузео му је земљу, и тамо је подигао и православни свети манастир Митрополију. Управљајући са достојним јунаштвом, проширио је снагу румунског народа и срећно владајући Његово Величанство над трима земљама, то јест Ердељом, Молдавијом и Мунтенијом, најзад је, после неколико година погинуо код Турде.

7129. Турски цар Осман ишао је да бије Пољаке и са много свога губитка се вратио их Хотина потучен, и идући према Цариграду, угушили су га, гасећи му живот. //

70

7186. Господину Шербану Кантакузину, великом логотету, дато је и војводство Мунтеније.

У то време и Његова Светост блажени Отац архиепископ Теодосије правим је путем стигао по други пут на власт престола Мунтенске митрополије.

Путовање Њеног Величанства госпође у свети Јерусалим.

7189. Њено Величанство госпођа Јелена, слатка мајка Његовог Величанства пресветлога господина Јо Шербана Кантакузина, пошто је доживела достојну старост Свога Величанства, узевши са собом четвртога сина и трећу кћер Свога Величанства, господина Михаја Кантакузина и госпођу Станку Кантакузино, и тако је са срећом отишла у поход светим местима, поклонивши се тамо светом и животалпримљивом гробу спаситеља нашег Исуса Христа и другим светим местима у Јерусалиму, обдаривши света места многим и скупим даровима. И опет са срећом вративши се отишла је међу [своје] љубљене [у] отаџбину Свога Величанства.

У то време отац архиепископ Сава Бранковић, владајући Ерделском митрополијом 24 године, и борећи се дуго са јеретикима за свето православље Источне цркве, најзад, достигавши старост, приклањајући се трпљењу по следовању другим подвижницима, удостојио се да и прими не само псовке и сумњичења, него и

затворе и муке од јеретика те земље, пошто није хтео да се приклони њиховим јересима. Будући да су те муке биле за праву веру, архиепископ, имајући добру наду на спасење, врло радо // их је чекао у читавом свом животу. И тако са болешћу мука предавши своју душу у Божије руке, преселио се с овога света код предака, родитеља Своје Светости.

А јеретици, по својој напрасној ревности, како су подстрекнути на расипање Источне цркве и Западне цркве и растурајући [их], гушењем и животе достојних лица, како црквених, тако и световних, то јест мирских (о чему би, да су у животу на овом свету, мађарски препозит из Лелеса Михај Капони и Лазар Стефан умели опширније посведочити), али необухватни савет Божанства није допустио ни у овом свету да тај велики подстрекнути јеретички урлик против православља остане колико-толико необуздан, него по уобичајеном му милосрђу, као у ранија времена, кад год су јеретици прионули рушењу нашег православља, свакога пута им је са неба задавана брига – или да брину о животу својих поглавара, или о паду власти своје државе, као она божанска појава коју и дан-данас видимо: да се неким угасио живот, по речи псалмиста (Псалм 101), пре но што су стигли до половине дана свога живота: неки, док су још у животу, пошто су им се згрчиле руке и ноге, склупчали су се, и тако их други носе на рукама; други на други начин падају у невољу својим немирним покретом. Дакле ми, православни хришћани, не уздајем се ни у снагу руку, ни у врлинау мноштва или у дубину философских наука, као други, него ми препуштамо нашу Источну цркву заједно са // самима собом под окриље великога преченога Бога.

7190. Московски цар Теодор Алексијевић будући отрован од свога лекара, преминуо је, а стигавши пролеће, у Великом посту правда свемогућег Бога, не хотећи трпети да који сишцу невину

крв немају своју плату и на оном свету, истражујући и доказујући, дознало се од кога и на чији подстрек се збио онај велики догађај; и учинивши се велика буна, све подстрекаче и издајнике господара, са лекарем који их беше спремио на тај лукави и вражији посао, исекавши сабљама, све су их раскомадали.

То велико царство будући веома јако узнемирено, питаху се у чуду чега да се прихвате, видећи да и без поглавара остадоше и да по двојица један другом више не вероваху, нити се више знађаше ко је крив, а ко прав. О, како се голем гнев Божији обрioni на тај народ због смрти православног цара! Видећи то Црквени сабор са својим пастиром, Његовом Светиошћу патријархом московским, пали су на молитву к свемогућему и милостивому Богу, да би се некако смиловао да им подари покоја, да се у миру сталожии та велика буна. И тамо имајући цар још два брата, једни хођаху једног, други другог да уздигну да им буде цар. После тога, једва се с великом невољом сталоживши, сви скупа уздигаше на престо оба царевииа да буду цареви, и тако су обојица – Јован и Петар Алексијевић – држали царство. //

7191 Римски цар Леополд, имајући са Турцима дуго време 71П мир, а Турци, како им је обичај лакомити се на све, пожелели су да после Цариграда прогутају и Беч и с њим и читаво Римско царство. Пошао је, дакле, велики везир Кара Мустафа са великом опремом и са читавом моћи Турске царевине заједно са татарским ханом и целом његовом силом. И отишавши под Беч, опколили су га, Немачку су такође похарали и поробили, будући близу да заузму и Беч. И једино вољом Божијом, уз помоћ пољског краља и уз помоћ друге властеле царства, тако су их потукли под Бечом, да Турци, оставивши целу имовину, све шаторе и сву опрему коју беху онамо однели, колико их тамо није пропало, једва су утекли. Па и везир Кара Мустафа једва је жив утекао до српског

Београда и тамо, пославши турски цар, одерали су му главу и напунивши му кожу главе памуком, однели су је цару.

**Кратки напис како је велики везир
Кара Мустафа по наредби турског цара
године од Христа 1683, децембра [месеца],
дана 5. угушен у српском Београду.**

Иако би велики султан радо био поштедео великог везира [није могао], пошто сувише многе тужбе и подозрења беху упућене против њега не само од улема са Порте, који омрзнуше његов бес, него још више од јаничара, који га оптуживаху, говорећи да се његовом кривицом у турском роду онаква велика погибелъ догодила. И када су чули да су хришћани заузели Острогон, ја-
72 томице // су ишли у царски сарај, просећи главу великог везира, и мало је тада недостајало да становништво Цариграда направи метеж, тако да би и султан био у великој опасности, да није одговорио да ће убити Кара Мустафу.

Дакле, за тај посао је послао јаничар-агу у српски Београд да утаси живот оном тиранском човеку. Ага, знајући у чему је мудрост великога везира, учинио га је да верује како је он послат да се саветује с њим и са другим пашама о будућој војни коју је предстојало чинити. Њега је велики везир намах са великом чешћу примио. После тога, сабравши се заједно управници војски, сео је велики везир, такође и војне поглавице, сваки на своје место. То будући, јаничар-ага је намах отишао код њега, хотећи да најпре скине царски печат са везировог врата, јер дотле се нико није могао њега дотаћи, тим више није га могао убити, док је печат био у његовој власти. Он се, дакле, донекле бранио, али царски

ферман га је толико преплашио, да је с поклоном предао царски печат. Затим су му показали и други ферман, у којем му цар беше искао главу. Поред тога су му пружили и свилени гајтан и торбу од црвеног конопца у којој је требало да однесу његову главу султану. Ага је запитао: жели ли од себе још штогод да каже. А он ништа друго не рече, сем што прочита кратку молитву. И тако, сâм је себи ставио на врат свилени гајтан и предао се двојици хадума што за тај посао беху одређени, који су га свиленим концем // угушили. Затим су му одсекли главу, одерали јој кожу 72ⁿ и испунили памуком. И тако су бачили његово тело преко зида српског Београда, а главу су однели султану у оној торби од конопца.

7194. Чувена будимска тврђава, пошто су Турци ноне пладали 145 година, помоћу милостивога, бескрајно сиљнога Бога, одузета је из њихових руку августа [месеца], дана 23. И тако, и они што су били у њој, као и они који се нису прихватили оружја, сви су пали у ропство, заједно са безбројним богатством града, због чега нека је на веки хваљено узвишено име Његове Светости.

Исто те године хришћани су отели из руку Агарјана следећа места и тврђаве у Хрватској: Чекинар, Тигрерт, Јолон, Доњу и Горњу Клавицу, Ораков, епископски престо Корад; у Маџарској - митрополитски престо Калач, Симонторну, епископски престо Печуј, епископски престо Чанад, Сегелин, поред којег је, с помоћу Божјом, мали број хришћана, сударивши се са Агарјанима, многе хиљаде њих посекавши, остале натерао да се окрену бекству, и вратио се са великим победама. После тога су добили такође и Шиклуш, Дарду и Капушвар.

Нека Господ Бог и од сада благослови и учини блаженима хришћане, дајући им заредом многе победе над безбожницима, на славу Своје Светости. Амин.

Овде се љубљеном читаоцу описује велика покора коју су Турци одредили и држали 1686. године.

Пошто је турски род сишао под бечки град, били су силно разбијени и здробљени од хришћана, и били су поражени како на води, тако и на суву. Многи велики градови и утврђења истргнути су из њихових чељусти.

Разумевши то, турски цар је врло побенавио. Хотећи, дакле, да смири гнев великога Бога и пророка Мухамеда, па да га од сада њихов јаки бич заобилази, одредио је почетком године 1686. првог петка, првог месеца да сви људи целог дана посте и да се нико не усуди јести ни пити, док не види звезде. Муфтија и његове слуге да тих дана, обучени у вреће, обавијени конопцима, положени са лицем на земљи, и са разбарушеним брадама, улицама иду нагоре и надоле.

Затим да у својим мечетима са горким плачем и снажним гласом вичу: *Алах, Алах, илеха Мухамед расул Алах!* А чувар саркофага, ставивши ковчег великога пророка напољу, на сребрној столици, димио га је. Поред овога постављали су још и других 25 ковчега, у којима су кости великих поглавара, везира, јунака и спахија који су остали у рату. Све су то, дакле, чинили да би велики пророк са болом срца посматрао ту велику погубију 73П и стишао гнев // великога Бога.

То је заповедио да се чини свакога петка. И када би се ти ковчези поставили на отвореном пољу, становници те земље и придошли странци да их опколе 7 пута, да плачу, да вичу и да урличу последњега дана поста. Одређен је излазак напоље до 20 копнених миља, са великом усрдношћу чинећи овако:

1. 600 босоногих Турака обучених у вреће и обавијених конопцима, без завоја на глави да изнесу налоље црни гроб или велики престо, натоварен мртвачким костима, поломљеним сабљама, везаним пушкама, скрханим луковима, стрелама и торбацима и осталим;

2. 3.000 попрсканих муслиманском крвљу и посутих пепелом да иду и бију своја тела, са великим јауцима, дерњавом и виком;

3. 6.000 голих, до појаса свучених људи, да оштрим бодљама бију своја леђа и прса толико, да им крв потече на земљу;

4. 30 спахија без чалама, са накострешеним или испрљаним брадама да на својим раменима носе ковчег великога пророка између постројених чета. Поред њих 300 паша са голим сабљама. И ако би се когод усудио да надмено погледа на ковчег, тога да одмах посеку и баце псима;

5. На сваку копнену миљу да посеку по једног роба хришћанина и једног Јеврејина, тако да у својој крви умре;

6. 30 паша у лошем оделу, са чалмама // од црног платна 74 (које да најпре буде замочено у крви мазге и Јеврејина) само једанпут обавијеним [око главе], и тако носећи их да иду: сваком да буде везана по једна рука и уместо сабље да носе камиљин реп до земље;

7. Те да следи 7 хиљада јаничара без оружја, вукући за собом тољаге и вичући: *Алах пери муфат ајд!*

8. После тих на хромој мазги да јаше везир, који да носи на глави модру чалму упрскану крвљу и у руди да носи трску којом да се удара по глави, вичући: *Осфат малеи зуфаш!*

9. Затим да носе дуг сандук пун аспири, које да разбацају на једну страну и на другу, а сиромаси да се не усуде узети их, док се не буде завршило то пролажење, јер ко би се усудио узети, колац би му био казна. На крају да иду јата народа, међу

њима 100 Турака дервиша, то јест пустиника, који да сску ножем себи лица, руке и груди, да њихова крв може квасити земљу. На сваку колпнуу миљу да проклињу хришћане, вичући у висине: *Алах буфаји, Алах мереји вистринаји!*

Таквим булажњењима мислио је турски род да стиша гнев Божији и да ниште свом оружју у наставку бољу срећу против хришћана. Али им није било ни од какве користи, јер им је та
74^п 1686. година била погибелна као и пређашња, // јер је благи Бог заиста помогао хришћанима па ће им и од сад надале помагати.

**Овде се укратко бележи: земље
и неки велики градови који под којим
зодијачким знаком стоје**

Под овном – Немачка, Пољска

Под биком – Турска, Швајцарска

Под близанцима – Египат, Јерменија, Витенберг.

Под раком – Шкотска, Прусија, Холандија, Млечи.

Под лавом – Чешка, Франачка.

Под левицом – Грчка, Хрватска.

Под теразијама – Беч, Франкофортна, Спир и други.

Под шкорпијом – Норвешка, Горња Баварска, Ападва.

Под стрелцем – Шпанија, Мађарска, Ердељ.

Под јарцем – Бугарска, Масовија, Саксонија.

Под водолијом – Данска, Москов, Румунска, Татарска.

Под рибама – Португалија, Нормандија и друге. //

Тумачење изгледа печата и знакова из прогностика

75

Велики петао: Француз

Паунов реп: Бранденбург, Прусија.

Лав: Шведска, Холандија

Cobitis barbatula: Саксонија, Данска, Маџарска, Лотарингија,
Гронинген и друге.

Бели лав: Чешка, Аустрија, Ахен.

Крунисани лав: Данска, Шведска, Ахен, Прусија.

Ловоров венац: римљански цар.

Крин: Француз, Енглеска, Шкотска, Лотарингија.

Девица: Витемберг.

Рутвицин венац: Саксонија, Савоја.

Одјекивач са струнама: Енглеска, Ирска.

Црна кокошка: Саксонија, Вајмар, Кобург.

[?Цвет?]: Шведска.

Бели пут: Шведска, Пољска.

Копривин лист: Данска, Алзас.

Орао: обично – само царство.

Црни лав: Бранденбург, Саксонија, Фландрија.

Зелени венац: Саксонија.

Лабуд: Данска, Алзас.

ДОДАТАК

Текстови блиски хроници Словена Илирика Горње Мезије и Доње Мезије

Исаија Монах: ЗАПИС О ПОГИБИЈИ КРАЉА ВУКАШИНА НА
МАРИЦИ

(Одломак)

[—] А књигу ову светог Дионисија, велим, почех у добра времена, када Божанствене цркве и Света Гора цветаху као Рај, као неки сад крај извора, увек напajaн, а сврших је у најгора од свих злих времена. Када? Кад се Бог разгневи на хришћане западних страна, и подиже деспот Угљеша све српске и грчке војнике, и брата свога Вукашина краља, и многе друге велможе, око шездесет хиљада изабране војске, и пођоше у Македонију на изгнање Турака, не просудивши да нико није могућан насупрот стати Божјему гневу. Них, дакле, не изгнаше, него сами од них бише убијени, и онде њихове кости падоше, и осташе непогребене, и велико мноштво од них умре од оштра мача, неки бише одведени у робство, а неки од них избегавши, и дођоше.

И толика невоља и несрећа обли све градове и стране западне, колико нити уши чуше, нити очи видеше. По убиству овога храброг човека, деспота Угљеше, расуше се Исмаилџани, и по-

летеше по свој земљи као птице по ваздуху, и неке од хришћана мачем клаху, друге у ропство одвођаху, а остале немилу смрт пожње. Заостали од смрти глађу бише погубљени, јер таква глад би по свима странама, каква не би од створења света, нити потом да буде, Христе милостиви, а које глад не погуби, ове попуштањем Божјим вуци, ноћу и дању нападајући, прождираху! [...]

Авај, узбудљив приказ бејаше видети! Оста земља пуста од свега добра: и људи, и стоке, и других плодова, јер не бејаше ни кнеза, ни вођа, ни наставника међу људима, ни избавиоца, ни спасиоца, него се све испуни страха исмаилћанског, и храбра срца витешких људи претворише се у најслабија женска срца. У то време и племе српске гослоде, мислим седми род, пропаде. И у истину, живи тада сматраху за срећне оне који су пређе умрли, и верујте ми, не ја, који сам у свем незналица, него и онај премудри међу Јелинима Лигвије не би могао у писању представити невољу која постиже хришћане западних страна.

Навод према књизи: *Из старе српске књижевности*.

Београд, 1931, стр. 285-286.

Григорије Цамблак ЖИВОТ КРАЉА СТЕФАНА ДЕЧАНСКОГ (Одломци)

[...] Други изненадни подвиг снађе цара, јер бугарски цар Михаило, узневши се многим успесима и славом царства, подизаше се на српску власт и жураше се да је покори, а велика је била, дакле, његова војска, сакупивши (је) од различних народа, а призвавши још и не малу помоћ Гота, који су живели с оне стране Дунава, и иђаше подобно мору које се таласа. И што је у уму смишљао, то се журио да делима изврши, гледајући толику множину која се не може избројати. А Стефан сазнавши за ово из писма, смути се, што беше разумљиво, и посла да се скупи војска која ће ићи за њим, а сам се жураше, уколико је могуће, да (га) претекне са сином Стефаном. И када је био на месту такозваном Велбужду, које припада к Сардикији, ту обе стране угледаше један другога, и наши беху веома мали, а множина њихова, тако као када би неко рекао пет на тисућу. Посла дакле најхришћанскији Стефан бугарском цару да буде измирење, говорећи: „Зашто се трудиш да погубљаваш родове бугарске и српске, јер део твога наследства имаш у рукама, који ти Бог дарова. Буди задовољан са својим, да ти добро буде, а не жели друго, што Бог другима дарова, јер долазиш у сукоб са Богом, као онај који смућује и ратује оно, што је од Њега добро раздeљено. А ако си толико ратоборан, оружај се против варвара, а не на Христов народ, чији сам ја по Његовој благодати пастир, који те уз то није ничим увредио. Помисли колико крви има да се излије, колико матера да остану без деце, колико ће се телеса са обе стране изложити птицама и зверовима на храну? Колико ће због ових бити истраживање ономе који је ове бесловесно погубио, а који је оставио оне, који су далеко од нас да мирују? Сам имајући подобно (оно што требаш), обрати се ка својима, јер они који

се журе да уграбе туђе, изгубиће са овим и оно што мисле да сигурно држе, пошто тако суди свевиђеће око.”

А он чувши ово и рикнувши као звер, испуни великим метежом предстојеће и подизаше језик непобожности и претње против Стефана и (прећаше) крај. „Ако - рече - не дође до ујутро кад се сунце јави са истока, и ако, пошто падне, не поставим ногу наше непобедне државе на његов врат, то ћу пославши довести га свезана бешчасно, и после других многих и великих мука, предаћу га најсилнијој смрти.”

А што Стефан када је ово чуо? О, благородне душе! О блажене наде! Из дубине уздахнувши, рече: „Господ ми је помоћник и нећу се убојати, што ће ми учинити човек. Господ ми је помоћник, и ја ћу погледати на непријатеље моје.” (Пс. 117, 6-7) И дозвавши војводе заповеди да се уређује војска и да се спрема за борбу. А сâм у своме шатору стојећи, мољаше се, подиравши своје непорочне руке к Богу и њега призиваше у помоћ. И тако проведе сву ноћ стојећи. А када је настао дан, изиђе имајући светлост на лицу, као Мојсије у старини када излазаше од шатора сведочанства. Јер тако је дело молитва, да не отпусти онога који се моли таквог, каквог прима, но много светлијег. Затим уједно скупивши сву војску, и поставивши сина Стефана по средини, уручи је њему, говорећи: „Идите, децо, у име Христово, да се изврши његов праведни суд. Будите храбри, јер пише „Једни на колима (бојним) а други на коњима, а ми ћемо призвати у име Господа Бога нашега.” (Пс. 19,8) [...]

А он опет дошавши у обичан шатор, преклонивши колена и положивши лице на земљу, ронећи сузе мољаше се узрочнику пресуда. А Бог послуша својега угодника, и онај силни горделивац би побеђен са свом војском својом, као некада Амалик, дејством молитве, и не могаше избећи суду Божјем. Цар бугарски би ухваћен од српских војника и би приведен ка сину цареву Стефану,

који је тада показивао у борби велику храброст, и ту се лиши живота бедно. Оно што он спремаше другоме, би праведно на то приведен. И тако се Бугари испунише стида изгубивши многе од своје војске. И узевши мртво (тело) тога Михаила и савршивши над њим потребно, спремивши мртвога обичним предоволно, и Александра његова нећака поставивши за цара, одоше својим кућама. [...]

Зато и начини и други манастир, три стадија далеко од велике обитељи, ћелије учишћено добро саставне, и украшен редовима одара (кревета) и снабдевен свим другим потребама, ради таквога требовања. И тамо сабра по целој његовој области братију који се налазе (болни) од свештене болести, довољна множина по броју, оне који су имали изједено лице узаврењем крви, пошто је место отпало, и пошто су се прсти отргнули од самих околних костију, и разделили се од члановног састава. Оне који су се сасвим савили и нису могли ништа радити, и оне који нису могли слободно дисати, ради љутине која је излазила изнутра. Призор беше ваистину један, и гледање је изазивало сузе милостивим очима. Тамо устроји да добијају одмор какав ко хоће, дајући свакога дана обилно што се нашло за њихово умирење. (Приложи) копрена ткања, ради мекоће, ради лежања оних свештених тела и мирисна мира ради хлађења огња који се диже. А постави њима и стројитеља од двора, блага и добра мужа, заповедивши да свима овима утађа и да им ублажава болове који долазе од болести. А сам тамо често долажаше, једном правећи се да је неки од војника и овима довољно дајући новца, а други пут и јавно дању. Овима клањајући се, грлио је усрдно она састрадателна тела, целујући их са сузама, говорећи к њима речи утехе и хвалећи их, што се ради привременог страдања и које брзо пролази, удостојише бесконачнога царства. [...]

Једне ноћи по свршетку јутарњих песама (тј. јутрења), прилегавши на своју усамљену постељу, мало заста. И угледа великога

Николу у такој слици као што му се и раније јави. И опет Николај, опет обична корист, опет хоће да боље добро јави. Донавиши к њему рече: „Спреми се од сада, Стефане, за смрт, јер ћеш убрзо изићи пред Господа.” О добре вести! Уставши од сна, сузама радост мешаше, и себе бацивши на земљу, благодараше Бога и весника доброга пресељења. [...]

А Стефан напред споменути син његов, много пута био је рањен жељом царства, изнутра кријаше змију (злю), од страха да га неће добити. [...]

А зато и најје згодно време син, а уједно и наладач, и напрасно (изненада) дође са многим силама, и имађаше у рукама она са женом и децом, и њих даде чувати у другом граду, а њега посла у такозвани град Звечан, и после неколико дана осуди га на најгору смрт удављења. [...]

Навод према књизи: Лазар Мирковић,
Старе српске биографије XV и XVII века,
Београд, 1936. стр. 24-29.

Константин Философ: ЖИВОТ ДЕСПОТА СТЕФАНА ЛАЗАРЕВИЋА
(Одломак)

[...] И његово дело беше непрестана милостиња, и често прочитавање божанских речи. И толико је себе предао ка ништима, да је сам излазио ноћу по путевима и оградама, да даде милостиње својом руком. И само онога који носи злато или сребро, што је баш било, само једнога највернијега са собом узимаше, а много пута и сам ово чинаше. Када је једном пришао један ништи, даде му (милостињу). А опет претекавши (га), прошаше. А блажени познавши (га), даде му још више. А он и трећи пут претекавши, даде му још више, рекавши: „На, грабљивче и варалицо!“ А овај одговори: „Нисам ја грабљивац и варалица, јер ми је невоља, но ти који земаљским царствујући, небесно (царство) крадеш и грабиш.“ А прилажаше и ка вртовима ништитих, којима кроз окно (прозорчић) и отвор меташе (даваше). А сви знађаху ко је тај који ово чини. Хођаше свагда велика гомила прокажених, које сам свагда хранише и у ноћи њихове деснице испуњаваше [...]

Навод према књизи: Лазар Мирковић:
Старе српске биографије XV и XVII века,
Београд, 1936. стр. 106-107.

ИЗБОР МИШЉЕЊА И ОЦЕНА

О Хроници Словена Илирика, Горње Мезије и Доње Мезије

—Од ове кратке хронике није сачуван почетак, али се из садржине хронике види да је почињала са створењем света. После причања о створењу света говори се у хроници о Нимроду, римском императору Августу и Константину Великом. Пржећи се распореда средњовековних хроника, прелази Бранковић на приказ византијске историје, па онда говори о најстаријој историји јужних Словена, Румуна и Мађара. Пољацима и Русима обрађено је најмање пажње, док се о Србима сразмерно највише говори. Иако Бранковић општу историју прелази у најглавнијим потезима, није могао а да се под г. 1681. не задржи дужи на смрти брата митрополита Саве, као и на том факту, да је Карло Велики у Илирији именовао кнеза Вука Бранковића од Подгорице кнезом римске империје. Бранковић се, причајући савремену историју, задржава још детаљније под г. 1682. на смрти московскога цара Алексија Михајловића и на ратовима аустријско-турским после турског пораза под Бечом. Догађаје у хроници довео је Бранковић до г. 1686.

Иако је ова хроника писана у најопштијим потезима, ипак Бранковић не заборавља да спомене своје изворе. Тако се ту на првом месту спомињу Космографија Базелскога професора Севастијана Минстера, Географија Вилхелма Блау[а], Коментари Јована Науклера, Декаде Антоније Бонфинија и најзад српски Летописи, већином дакле дела којима се и Константин Калтакузин служи за своју хронику, а које је Бранковић могао наћи у библиотеци његовој. Како је распоред градива у овој сумарној хроници скоро исто као и у опсежној, биће да је она написана била као неки оглед велике *Хронике*, за коју је тада прибيراо грађу.

Бранковић, дакле, проучава првобитно старе летописе и хронике руковођен чисто личним интересима, да би доказао своје порекло од старих српских деспота. Али током времена је његово интересовање за историјска, географска и етнографска питања толико велико, да је, дошавши у згодну средину, покушао и сам да се огледа у писању историје. Приступајући писању Хронике, у којој је хтео да изнесе најстарију словенску, историју српске владалачке фамилије са историјом суседних народа, није могао Бранковић да се отме шаблони средњовековних хроничара. Прибирајући у Букурешту грађу из дела која му се сама нудила, он је, понесен том грађом, и нехотице своме делу дао донекле карактер светске хронике. Посао око прибирања грађе, у чему је био прилично одмакао, морао је прекинути, када се, изазван политичким догађајима, бацио био на остварење свога давно замисљенога плана.

Др Јован Радонић
Гроф Ђорђе Бранковић и његово време,
Београд, 1911, стр. 626-627

Године 1893. покојни Арон Денсушиану објавио је у часопису „Revista critică-Literară” бр. 8-9 (стр. 366 и следеће) некакву светску хронику - чудан и несређен хронограф, без плана и сразмере, који је приписао Ђорђу Бранковићу, нареченом и Бранкованул када пребиваше овде при нашим владарима. Реч је о оном настраном пустолову, брату ердељског митрополита-мученика Саве, који је употребио сва средства одистинске памети и неуморне енергије, да би ткао сплетке и ковао завере на крају којих је видео себе српским деспотом, подобно свом имењаку из XV века, и обновитељем слободног живота свога народа, ако и у зависности од Аустрије.

Немајући до сада начина да у другим свесима говорим о тој тенденциозној компилацији, користим згоду коју имам овде при читању, да најпре из ње побележим неке тачке од већег значаја.

Почетак, непотпуно очуван у једином рукопису, али – како ће се даље видети – постојећ у другом, који нам је саопштен пошто већ бесмо саставили први део ове мале студије, представља доста незграпан сажетак византијског предања о „четири царства“. Оригинална је само идеја да су просецањем Босфора, „Јаза у Византији, Молдавија, Мунтенија и Ердел остале на сувом“ (стр. 397). Кад стиже до Византије, углиће и покоју верско-моралну анегдоту, као ону о богатом Цариградцу и његовом злату принетом на икону.

Да би се поуздано знало ко је саставио компилацију, поред „словенског“ призвука који чини Русе да и сами са својим уставима и културом потекну од Срба, била би довољна обавештења, тако меродавна, са страсним расуђивањима, о владици Сави (стр. 393 и следеће), који умире од „болести мука“.

А одлика савремености јавља се из чињенице да – према штампаној верзији – у Москви још заједно владају браћа Јован и Петар Алексијевић (стр. 394-395).

Овај рад, за који немамо могућности да га поредимо са другим, опширнијим, који је исти писац саставио на „словено-српском“, изгледа да је био нека врста извештаја поднетог Шербану Кантакузину[...]

Види се, дакле, да је он (аутор) пре 1686, али после 1864, значи негде 1865, најпре саставио неку своју хронику као за Ердел[...]. Касније, међутим, захтевао му је Шербан Кантакузино или његов брат Константин Столник рад за политичко или књижевно обавештење, и он га је незнатно прерадио у том смислу[...]

Николаје Јорџ: *О Хроника Ворџа Бранковића*
(Despre Cronica lui Gheorghe Brancovici)
„Revista Istorică“, III (1917), бр. 1, стр. 9-15

[...] Прво историјско дело Бранковића јесте једна кратка *Хроника*, од створења света до 1686. године написана влашки. Састављена је веома невешто, а и рукопис што га је имао први издавач није био непрекоран, па је тако издање Бранковићева историјског првенчета испало полоше: Aron Densusiănu, О поиа стонисă românească („Revista critică literară,” 1893, 366–96); у својој књизи и грофу Ђорђу Бранковићу рекао је Ј. Радонић (625–7) све што се има уопште рећи о овој хроници. Поводом другог рукописа истог састава написао је Никола Јорга чланак „Despre Cronica lui Gheorghe Brancovici” („Revista istorică”, 1917, 9–15)[...]

По свом обећању издао је Јорга одмах у идућој свесци свога часописа обадва састава, с натписом: *Operele lui Gheorghe Brancovici* („Revista istorică”, 1917, 26–118). На првом месту је опширнији историјски састав, који нема нарочитог заједничког натписа за своје многобројне главе (26–84), а на другом је мала Бранковићева *Хроника*: *Cronica Sloveanilor Iliricului, Mystii cei din sus și cei din jos Mystii* (85–118). Прво о овој малој Хроници. То је несумњиво Бранковићево дело. Све је његово – и разбијено, магловито приказивање, и занимање за Бранковиће и велики одељци (за овако мали рад) о Србима. Но није нужно позивати се само на овакве, ипак индиректне, доказе, јер има и бољих. У малој *Хроници* је употребљен Бранковићев летопис, што се не види нигде јасније него уз годину 6689 (96 – Аркив, 3 10), а има и иначе читав низ места, која су јамачно преписана из Бранковићева летописа. Даље, само је Бранковић могао у овако малом напису писати како је још цар Карло дао Бранковићима племство (93); то је неукусна измишљотина, коју он није понављао само у својим представкама и молбеницама, него ју је унео и у своје велике *Хронике* (396, 988). Омиљени су и Бранковићеве лисци Минстер, Науклер и Енеја Силвије, које и овде једно за другим цитира (106). Бонфинијев опис битке на Хребном Пољу, без сразмера велики за ову Хронику (109–10), сасвим је у истом духу изведен као и у великим Бран-

ковићевим *Хроникама* (854 и д[але]). Дирљиви опис живота и рада митрополита Саве Бранковића (112-3) очевидно је написао његов брат Ђорђе[...]

Др Никола Радојић: *О хроникама грофа Ђорђа Бранковића*,
„Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор“,
Београд, VI (1926), стр. 44-45.

[...] Цела је хроника подређена теолошком схватању света и живота [...] Све што се догађа на свету, добро или зло – мишљаше Бранковић – у зависности је од божанства[...]

Патриот у својим политичким и дипломатским делатностима, хроничар пројављује патриотизам и у хроници, по томе како славни борбене подвиге Румуна и Срба, њихових значајнијих вођа. Понекад иде дотле, да приписује својима победе и када ствари стоје иначе (случај Срба на Косову Пољу). Похвално се изражава о највећем броју српских краљева и владара румунских земаља[...] Изузетак чине двојица војсковођа и владара, признатих од савременика и од хроничара који су о њима касније писали[...] Један је Србин, и то најславнији вођ свога народа у средњем веку, цар Стефан Душан, представљен у црним бојама, само као оцубица, превагвајући се потпуно остала његова дела; други је Румун, Јанку Хунедоарски – ([...] Јанко Сибињанин) – који је због сукоба са хипотетичним хроникаревим претком, деспотом Ђурђем Бранковићем, сматран оholим и неправичним, те је разматран са непријатељством, а његова остварења су минимализирана.

Хроника Словена Илирика... је писана поступком који се већ у време њеног састављања може сматрати застарелим, превазиђеним од других румунских хроничара, савременика Ђорђа

Бранковића (Мирон Костин, Константин Кантакузино, Раду Гречеану, Раду Попеску); он користи аналитички метод хронолошког набрајања догађаја. Лето (од такозваног стварања света) претходи изложеним догађајима, свако од њих чинећи неку врсту пасуса, најчешће без међусобне везе, а понекад и временски врло удаљено. Хроника налачи српским и румунским анаlima XIII—XV века или синопсисима толико распрострањеним у западној историјској књижевности XVII и XVIII века[...]

Заслуга је хроничара у чињеници да по први пут у румунској историографији пушта у оптицај податке из историје румунског народа сабране из страних извора и обавештава румунске читаоце о прошлости суседних народа, са којима су Румуни били у сталном додиру. Овome се додају и драгоцени подаци из савремене историје[...]

По питању књижевне вредности румунске хронике Ђорђа Бранковића, њеног језика и стила, и не будући стручњаци допуштамо себи тврдњу да нису били ближе изучавани, доносећи се – у најмању руку – пренагљене оцене. Наведена места, описи, излагања и анегдоте које хроника садржи указују на доброг руковоца пера, који ни у чему не уступа другим румунским хроничарима, својим савременицима[...]

Дамаскин Миок: *Уводна студија*,
књига: Ђорђе Бранковић, *Румунска хроника*
[Cronica românească], Букурешт, 1987, стр. 20-23.